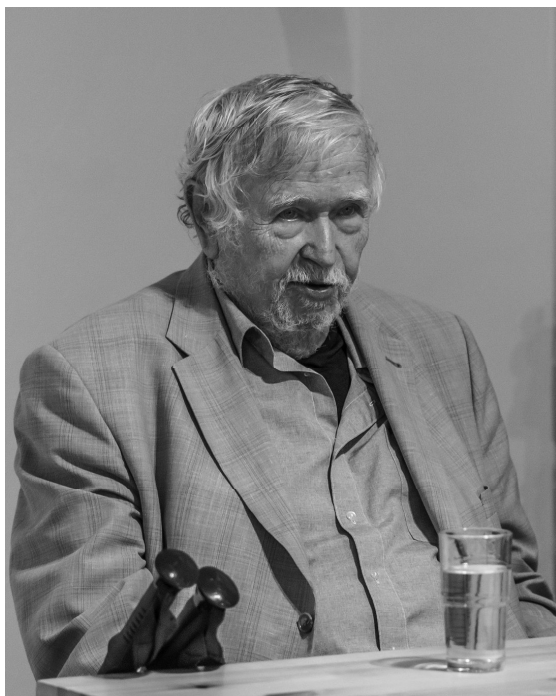

DOI 10.69108/cszm-b.2025.2-3.11

Doc. PhDr. Vratislav Janák, CSc. (*28. 2. 1951 Ostrava – † 1. 9. 2025 Opava)

Dne 1. září 2025 nás navždy opustil doc. PhDr. Vratislav Janák, CSc., významný český archeolog a vysokoškolský pedagog, který se zásadním způsobem zasloužil o rozvoj archeologie českého Slezska a o etablování univerzitního archeologického pracoviště v Opavě. Patřil k výrazným osobnostem archeologie druhé poloviny 20. a počátku 21. století.

Narodil se 28. února 1951 v Ostravě. Po absolvování střední školy v roce 1969 studoval prehistorii a klasickou archeologii na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně, kde se utvářely základy jeho široce koncipovaného odborného rozhledu. Studium završil pracemi věnovanými jak antice, tak pravěku. Roku 1981 získal titul PhDr., v roce 1990 obhájil disertační práci *Morava na rozhraní starého a středního*

eneolitu a dosáhl vědecké hodnosti CSc. Roku 2006 se habilitoval spisem *Nástup eneolitu v českém Slezsku (hornoslezská skupina a kultura nálevkovitých pohárů)* a byl jmenován docentem pravěké archeologie.

Profesní dráhu zahájil v roce 1975 v Okresním vlastivědném muzeu ve Vyškově, kde se věnoval záchranným archeologickým výzkumům i každodenní muzejní činnosti. Zkušenosti s terénní, sbírkovou i odborně-dokumentační prací zde zásadním způsobem ovlivnily jeho další badatelské zaměření. V roce 1982 nastoupil do Expozitory Archeologického ústavu ČSAV v Opavě, kde se po celé následující desetiletí podílel na terénních výzkumech a odborných publikacích, jež tvořily základ novodobého poznání pravěku českého Slezska.

V roce 1991 přešel na nově vzniklou Slezskou univerzitu v Opavě, kde stál u zrodu systematického studia archeologie na Filozoficko-přírodovědecké fakultě. K 1. lednu 1995 založil v rámci Ústavu historie a muzeologie Archeologický seminář a od roku 2009 samostatný Ústav archeologie, který vedl až do konce svého života. Založením tohoto pracoviště položil základy třetího akademického archeologického centra v českých zemích po Praze a Brně.

Ve své vědecké práci se zaměřoval především na neolit a eneolit střední Evropy, s těžištěm v oblasti českého Slezska, dále na problematiku periferních oblastí a dějiny archeologického bádání. Vypracoval koncept hornoslezské lengyelské skupiny a formuloval model osídlovacího procesu v prostoru Oderské brány. Dlouhodobě se věnoval petroarcheologickému výzkumu,

zejména distribuci surovin (silitů krakovsko-čenstochovské jury, metabasitů Jizerských hor a kulmských hornin), a zkoumání technologických aspektů pravěké výroby. Zabýval se rovněž problematikou grafitové keramiky, výrobních areálů a ekonomických i sociálních aspektů pravěkých společenství.

Vratislav Janák byl autorem nebo spoluautorem více než stovky odborných studií a kapitol v kolektivních dílech. Podílel se na syntéze *Pravěké dějiny Moravy* (1993) a připravil kapitolu Slezsko v pravěku pro publikaci *Slezsko v dějinách českého státu* (2012), která se stala základním přehledem pravěkých dějin regionu. Významné místo v jeho práci zaujímaly i kolektivní svazky a edice, například *Petroarcheologický výzkum neolitu a eneolitu ve Slezsku* (2018), *Interdisciplinární výzkum krajiny na pomezí Slezska a Moravy* (2020) a *Historická krajina na pomezí Slezska a Moravy I. Pravěk* (2022).

K terénním výzkumům přistupoval systematicky a s mimořádnou precizností. Vedl rozsáhlé exkavace v lokalitách Velké Hoštice, Hradec nad Moravicí, Služovice – Hněvošice, Palhanec či Slavkov. Stál rovněž u česko-polského projektu *Průzkum pravěkých výšinných sídlišť v Pobeskydí mezi Bečvou a Białou (2000–2003)*, který zásadně přispěl k poznání sídelních struktur v česko-polském pohraničí.

Na univerzitě vytvořil koncepci studia archeologie založenou na kombinaci teoretické výuky, terénní praxe a interdisciplinární spolupráce. Přednášel zejména o neolitu, eneolitu a pravěku Slezska, o metodologii archeologie a o výzkumu periferních sídelních oblastí. Vedl desítky bakalářských, magisterských i doktorských prací a výrazně podporoval zapojení studentů do terénních i laboratorních výzkumů.

Byl členem řady vědeckých a redakčních rad, například *Acta archaeologica Opaviensia*, *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis* či *Fontes archaeologici Pragenses*, a působil v odborných grémiích, komisích a výborech – mimo jiné ve Vědecké radě Muzea Novojičínska, Hlavním výboru ČAS či Regionální archeologické komisi Moravskoslezského kraje.

Rozsáhlá byla také jeho mezinárodní spolupráce, zejména s institucemi a univerzitami v Polsku (Kraków, Wrocław, PAN, regionální muzea), na Slovensku a v Rakousku. Zasloužil se o rozvoj česko-polských kontaktů v oblasti archeologie a vedl společné projekty i studentské exkurze.

Za svou činnost byl oceněn bronzovou, stříbrnou a pamětní medailí Slezské univerzity za zásluhy o rozvoj vysokého školství v Opavě.

Vratislav Janák patřil k badatelům, kteří spojovali hlubokou erudici s lidskostí a nadhledem. Jeho osobnost se vyznačovala klidem, rozvahou a schopností přesně formulovat i složité problémy. Vysoká míra sečtělosti, fenomenální paměť a přesný jazykový cit činily z jeho projevů a textů mimořádně hodnotná svědectví o vědě i době. Byl skutečným učencem, který dokázal vidět daleko za hranice vymezené konturami vědního bádání. Přirozená moudrost mu otevírala brány k cestám porozumění směřujícím k metám poznání. Putoval dráhou života s obezřetností člověka, jenž – jak bychom mohli s Komenským parafrázovat – pamatoval na minulost, znal přítomnost a dokázal předvídat budoucnost. V souznění se Senecou Mladším dospěl k poznání, že „beata est vita conveniens naturae suae“ – blažený je život, který je v souladu se svou přirozeností. Svému poslání zůstal věrný celý život, aktivně pracoval skutečně až do posledních dnů; tělo jej již zrazovalo, avšak duch zůstal čilý až do samotného konce.

Odchodem docenta Vratislava Janáka ztrácí česká a středoevropská archeologie mimořádnou osobnost, která zásadním způsobem přispěla k poznání pravěkých dějin Slezska a k vybudování respektovaného univerzitního centra archeologického bádání v Opavě. Jeho vědecký i lidský odkaz zůstává trvalou součástí české archeologie.

Have, pia anima.

Andrea Hořínková, Petr Vojtal

ČASOPIS SLEZSKÉHO ZEMSKÉHO MUZEA
SÉRIE B, 74/2025

**Výběrová bibliografie Vratislava Janáka
(uspořádala Andrea Hořínková)**

**ČSZM-B – Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické
Pravěk. NŘ – Pravěk. Nová řada
PV – Přehled výzkumů**

1974

1. *Nová lokalita s lineární keramikou a moravskou malovanou keramikou u Kuchařovic na Znojemsku*, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university E 18–19, 1974, s. 125–134.

1975

2. *Keramiky typu Retz – Křepice – Bajč ve středním Podunají a problémy jejího vzniku*, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university E 20–21, 1975, s. 25–33.

1980

3. *Siedlung der Kultur mit mährischer bemalter Keramik (MBK) in Opatovice (Bez. Vyškov)*, PV 1978, 1980, s. 13.
4. *Archeologické nálezy z Drnovic, okr. Vyškov*, Vlastivědný věstník moravský 32, 1980, s. 30–38 (s Pavlem Kouřilem).

1981

5. *Záchranný výzkum u Drysic (okr. Vyškov)*, PV 1979, 1981, s. 71–72 (s Kateřinou Geislerovou).

1982

6. *Pozůstatky řemeslné výroby z Radslavic, okr. Vyškov*, ČSSR, Archeologia Polski 27, 1982, s. 395–415.
7. *Hroby z doby stěhování národů z Bučovic (okr. Vyškov)*, PV 1980, 1982, s. 18–19 (s Milošem Čižmářem, Martinem Geislerem a Ivem Rakovským).

1983

8. *Záchranný výzkum ve Velkých Hořticích (okr. Opava)*, Informační zpravodaj SM – pobočka ČSSA, únor 1983, s. 21–22.
9. *Objekty kultury nálevkovitých pohárů ve Vyškově-Dědicích (okr. Vyškov)*, PV 1981, 1983, s. 21 (s Ivem Rakovským).

1984

10. *Záchranný výzkum ve Velkých Hořticích (okr. Opava)*, PV 1982, 1984, s. 87–88 (s Pavlem Kouřilem).
11. *Narušený středověký objekt v Opavě*, PV 1982, 1984, s. 60.

1985

12. *40 let rozvoje archeologie na Severní Moravě*, Informační zpravodaj SM – pobočky ČSSA, listopad 1985, s. 1–4.

13. *Třetí etapa záchranného výzkumu ve Velkých Hošticích (okr. Opava)*, PV 1983, 1985, s. 109–110.
14. *Sídliště kultury s lineární keramikou a dobrodružské skupiny v Kravařích-Koutech (okr. Opava)*, PV 1983, 1985, s. 110.

1987

15. *Rohovcová sekera ze Skotína (okr. Nový Jičín)*, PV 1984, 1987, s. 24.
16. *Keramik der Urnenfelderkultur aus Krnov-Cvilín (okr. Bruntál)*, PV 1984, 1987, s. 32.
17. *Nález lidských kostí na Slezské Ostravě (okr. Ostrava)*, PV 1984, 1987, s. 72–73.
18. *Archeologický výzkum v Hradci nad Moravicí (okr. Opava)*, PV 1985, 1987, s. 60–61.
19. *Pátá etapa záchranného výzkumu ve Velkých Hošticích (okr. Opava)*, PV 1985, 1987, s. 72.
20. *Archeologické výzkumy v Příboře-Hájově*, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 40, 1987, s. 32–35 (s Emanuelelem Greplem).
21. *Stavební pozůstatky kostela sv. Jiří na Slezské Ostravě*, PV 1985, 1987, s. 61 (s Jiřinou Pavlíkovou).

1989

22. *Morava na rozhraní starého a středního eneolitu*, autoreferát kandidátské disertační práce, Brno 1989.
23. *Staroeneolitická lokalita mezi Služovicemi a Hněvošicemi (okr. Opava)*, PV 1986, 1989, s. 24–26.
24. *Raně středověký opevňovací příkop v Hradci nad Moravicí (okr. Opava)*, PV 1986, 1989, s. 67–68.
25. *Šestá etapa záchranného výzkumu ve Velkých Hošticích (okr. Opava)*, PV 1986, 1989, s. 97.
26. *Výzkumy v Hájově (okr. Nový Jičín)*, PV 1986, 1989, s. 97–99 (s Emanuelelem Greplem).
27. *Neuste Ergebnisse der Erforschung des Äneolithikums in Nordmähren*, Praehistorica 15, Praha 1989, s. 67–70 (s Jiřím Pavelčíkem).
28. *Současný stav výzkumu hradu Šostýna*, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 43, 1989, s. 1–10 (s Jaroslavem Zezulčíkem a Emanuelelem Greplem).

1990

29. *Osídlení Novojičínska od pravěku do raného středověku*, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 46, 1990, s. 53–62.
30. *Východoslovenské elementy v lengyelské antropomorfní plastice na Moravě a ve Slezsku*, in: *Pravěké a slovanské osídlení Moravy* (Sborník k 80. narozeninám J. Poulíka), Brno 1990, s. 26–37.

31. *Záchranné archeologické výzkumy ve Velkých Hošticích*, Vlastivědné listy 16/1, 1990, s. 38–41.
32. *Sedmá etapa záchranného výzkumu ve Velkých Hošticích (okr. Opava)*, PV 1987, 1990, s. 96–97.
33. *První etapa záchranných prací na hradě Šostýně u Kopřivnice (okr. Nový Jičín)*, PV 1987, 1990, s. 69–70 (s Emanuelem Greplem).

1991

34. *Severovýchodní vlivy v Horním Slezsku v časném a starém eneolitu*, ČSZM-B 40, 1991, s. 97–109.
35. *Problémy a úkoly archeologie v českém Slezsku a na severovýchodní Moravě*, ČSZM-B 40, 1991, s. 193–219 (s Pavlem Kouřilem).
36. *K otázce osídlení Štramberka a jeho nejbližšího okolí v době hradištní*, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 47, 1991, s. 66–78.
37. *Záchranné archeologické výzkumy v Hradci nad Moravicí (okr. Opava)*, PV 1988, 1991, s. 53–54.

1992

38. *Stav a perspektivy archeologie ve Slezsku*, Pravěk. NŘ 1, 1992, s. 27–33.

1993

39. *Keramické památky typu Retz*, in: Vladimír Podborský (ed.), *Pravěké dějiny Moravy*, Brno 1993, s. 161–165.
40. *Die Lengyel – Kultur in Oberschlesien*, in: Juraj Pavúk (ed.), *Actes du XIIe Congrès UISPP 2*, Bratislava 1993, s. 553–556.
41. *Tři kamenné nástroje z okolí Koryčan (okr. Kroměříž)*, PV 1989, 1993, s. 28–29.
42. *Záchranný výzkum na eneolitickém sídlišti v Opavě-Palhanci (okr. Opava)*, PV 1989, 1993, s. 29–30.
43. *Pravěké výšinné sídliště a středověké opevnění na Štandlu (k. ú. Sviadnov, okr. Frýdek-Místek)*, PV 1989, 1993, s. 118–121 (s Pavlem Kouřilem).
44. *Středověké souvrství v Hradci nad Moravicí (okr. Opava)*, PV 1989, 1993, s. 99–100 (s Pavlem Kouřilem a Lenkou Jarošovou).

1994

45. *Sídliště lidu s moravskou malovanou keramikou ve Vyškově – dědické cihelně a počátky mladšího lengyelského stupně na Moravě a ve Slezsku*, Pravěk. NŘ 2, 1994, s. 105–130.
46. *Lengyel-Kultur in Nord- und Ostmähren*, in: Internationales Symposium über die Lengyel

-Kultur 1888–1988, Brno – Łódź 1994, s. 78–84 (s Jiřím Pavelčikem).

1995

47. *Sídlíště lidu s moravskou malovanou keramikou v Příboře-Hájově, okr. Nový Jičín a závěr lengyelského vývoje na Moravě*, Acta historica et museologica Universitatis Silesiae Opaviensis 1, 1995, s. 5–19.
48. *Tři poznámky k Platónovým názorům na dějiny*, Acta historica et museologica Universitatis Silesiae Opaviensis 2, 1995, s. 15–23.
49. *Současný stav organizace archeologické práce ve Slezsku*, in: Sborník příspěvků z I. Obnoveného sjezdu MSAKu v Mor. Budějovicích, Brno 1995, s. 95–96.

1996

50. *Landek before arrival of Slaves*, in: Pravomil Vokřínek (ed.), Landek – witness of the Past, Ostrava 1996, s. 43–45.
51. *Kdy „Pravěk Slezska“? (Ad marginem „Pravěkých dějin Moravy“)*, ČSZM-B 43, 1996, s. 193–210.
52. *Nordmähren während der Späthallstattzeit (Bisherige Erkenntnisse)*, Pravěk. NŘ 5, 1996, s. 255–270.
53. *Sídlíště kultury s lineární keramikou v Postřelmově – „U Františka“ (okr. Šumperk)*, PV 1992, 1996, s. 46 (s Karlem Müllerem).

1997

54. *Osídlení vrchu „Štandl“ u Frýdku-Místku v posledním tisíciletí před změnou letopočtu*, ČSZM-B 44, 1997, s. 97–106.
55. *Několik poznámek k regionální archeologické práci, obzvláště ve Slezsku*, Archeologické rozhledy 49, 1997, s. 327–332.
56. *Keramická hrnčířská hladítka v lengyelu Horního Slezska*, Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis 3, 1997, s. 11–19.
57. *Kotouč ve středověku*, in: Kotouč – Hora Olivetská, Nový Jičín 1997, s. 13–15.
58. *Archeologický výzkum v Chotěbuzi-Podoboře (zamyšlení nad výstavou)*, Těšínsko 40, 1997, s. 309–312.
59. *Stav výzkumu doby bronzové a halštatské v horním Poodří*, in: Bogusław Gediga et al., Roła Odry i Łaby w przemianach kulturowych epoki brązu i epoki żelaza, Wrocław – Gliwice 1997, s. 41–49.

1998

60. *Přelom i pokračování (archeologie v českém Slezsku v 80. a 1. pol. 90. let)*, Archeologické rozhledy 50, 1998, s. 455–464.

61. *Lengyelská keramika z Kotouče u Štramberka a počátky eneolitu v oderské části Moravské brány*, Pravěk. Nová řada 7, 1998, s. 105–127.
62. *Záchranný archeologický výzkum ve Slavkově, okr. Opava*, Badania archeologiczne na Górnym Śląsku i w ziemiach pogranicznych w 1995 roku – Archeologické výzkumy v Horním Slezsku a na jeho pomezí v roce 1995, Katowice 1998, s. 24–27.
63. *Archeologie českého Slezska*, in: Marie Boguszewicz – Artur Boguszewicz – Donata Wiśniewska (edd.), Człowiek i środowisko w Sudetach, Wrocław 1998, s. 5–8.

1999

64. *Úděl generací*, Archeologické rozhledy 51, 1999, s. 391–395.
65. *Předběžné poznámky k neolitu a eneolitu českého Slezska*, in: Ivan Kuzma (ed.), Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 1998, Nitra 1999, s. 95–109.
66. *Problémy archeologického poznání českého Slezska*, in: XI. Śląskie Spotkania Archeologiczne (streszczenia komunikatów i referatův), Karlów 1999, s. 25–28 (s Pavlem Kouřilem).

2000

67. *Prehistorické kamenné artefakty v bruntálském muzeu a počátky osídlení severozápadní části Nízkého Jeseníku*, Sborník bruntálského muzea 2000, s. 5–14.
68. *Esej o periodizaci evropských dějin*, in: In memoriam Jan Rulf, Památky archeologické – supplementum 13, 2000, s. 130–135.
69. *Pět let univerzitního archeologického pracoviště v Opavě*, in: Deset let Ústavu historie a muzeologie (1990–2000), Opava 2000, s. 19–23.
70. *Archeologie českého Slezska*, in: Marie Boguszewicz – Artur Boguszewicz – Donata Wiśniewska (edd.), Człowiek i środowisko w Sudetach, Wrocław 2000, s. 67–79.
71. *Deset let Ústavu historie a muzeologie (1990–2000)*, Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis 5, 2000, s. 5–28 (s Danem Gawreckim a Petrem Vojtalem).

2001

72. *Le Néolithique et l'Enéolithique de la Silésie tchèque*, in: Pré – actes/pre – prints, XIV Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques, 2-8. septembre 2001, Liège-Belgique, Liège 2001, s. 228–229.
73. *Hroby hornoslezské lengyelské skupiny z Velkých Hoštic a komplex skupin se smíšenou keramickou náplní (příspěvek k poznání postlineárního osídlení severní části střední Evropy)*, Pravěk – supplementum 8, 2001, s. 325–351.
74. *Nahlédnout za prameny*, Pravěk. Nová řada 10, 2001, s. 507–511.
75. *Jaroslav Böhm a slezská archeologie*, Archeologické rozhledy 52, 2001, s. 772–779.

76. *Archeologie Pobeskydí (k nové polské práci o Těšínsku)*, Archeologické rozhledy 53, 2001, s. 372–386.

77. *Druhá etapa terénního průzkumu Pobeskydí*, Archeologické rozhledy 53, 2001, s. 643–645 (s Emanuelem Greplem, Svatoplukem Břízou a Boguslavem Chorážym).

2002

78. *Lumír Jisl a organizace archeologické práce ve Slezsku*, Pravěk NŘ 11, 2002, s. 427–431.

79. *Zpráva o povrchovém průzkumu české části Pobeskydí*, Badania archeologiczne na Górnym Śląsku i ziemiach pogranicznych w 1999–2000 roku – Archeologické výzkumy v Horním Slezsku a na jeho pomezí v roce 1999–2000, Katowice 2002, s. 483–486.

80. *Průzkum Pobeskydí na podzim r. 2001*, Archeologické rozhledy 54, 2002, s. 753–754 (s Emanuelem Greplem, Svatoplukem Břízou a Boguslavem Chorážym).

2003

81. *Hlavní problémy doby bronzové a halštatské v českém Pobeskydí*, in: Epoka brązu i halsztatu w Karpatach Polskich, Krosno 2003, s. 63–76.

82. *Dosavadní výsledky projektu „Průzkum pravěkých výšinných sídlišť v Pobeskydí mezi Bečvou (Česká republika) a Białą (Polská republika) – Badania pradziejowych osiedli wyżynnych na Podbeskidziu między Beczwą (Republika Czeska) a Białą (Rzeczpospolita Polska)“*, Práce a studie Muzea Beskyd 12, 2003, s. 97–100 (s Emanuelem Greplem, Svatoplukem Břízou a Boguslavem Chorážym).

83. *Průzkum Pobeskydí v roce 2002*, Archeologické rozhledy 55, 2003, s. 407–408.

2004

84. *Le Néolithique et l'Énéolithique de la Silésie tchèque*, in: Actes du XIVème Congrès UISPP, Liège, Belgique, 2–8 septembre 2001, BAR International Series 1303, Oxford 2004, s. 5–8.

85. *Otázky neolitu a eneolitu našich zemí. Sborník referátů*, Opava 2004 (editor spolu se Stanislavem Stuchlíkem).

86. *Ke kontinuitě neolitického obyvatelstva v povodí řeky Opavy*, Acta archaeologica Opaviensia 1, 2004, s. 61–74.

87. *Sekery ze železné rudy z Oderské brány*, K počtě Vladimíru Podborskému (přátelé a žáci k 70. narozeninám), s. 183–189 (s Antonínem Přichystalem a Emanuelem Greplem).

88. *Výsledky projektu „Průzkum pravěkých výšinných sídlišť v Pobeskydí mezi Bečvou (Česká republika a Białą (Polská republika) – Badania pradziejowych osiedli wyżynnych na Pobeskidziu między Beczwą (Republika Czeska) a Białą (Rzeczpospolita Polska)“ w latach 2001–2002*, Badania archeologiczne na Górnym Śląsku i ziemiach pogranicznych w 2001–2002 roku – Archeologické výzkumy v Horním Slezsku a na jeho pomezí v roce 2001–2002, Katowice 2004, s. 297–308 (s Emanuelem Greplem, Svatoplukem Břízou a Boguslavem Chorážym).

89. *Hromadný nález eneolitických rohovcových čepelí z Bernartic nad Odrou, Příspěvek ke komunikační funkci Oderské brány*, in: K počtě Vladimíru Podborskému (přátelé a žáci k 70. narozeninám), Brno 2004, s. 167–175 (s Martinem Olivou, Antonínem Přichystalem a Emanueleem Greplem).

2005

90. *Bronzový náramek s pečetiťkovitými konci z Kotouče u Štramberka*, *Pravěk*. Nová řada 15, 2005, s. 447–450.
91. *Jeseníky a dálková komunikace v době bronzové a halštatské*, in: Dalekosieżna wymiana handlowa w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza, Wrocław 19–20 kwietnia 2005, Streszczenia referatów, Wrocław 2005, s. 19–21.
92. *Využití kulmských surovin z Nizkého Jeseníku k výrobě broušené kamenné industrie v eneolitu horního Poodří*, in: II. Międzynarodowa konferencja naukowa „Człowiek i środowisko w Sudetach. Mezo- i mikroregiony sudeckie“, Wrocław 2005, nestr.
93. *Českopolský projekt průzkumu Pobeskydí v letech 2000–2003*, in: XIV Śląskie spotkania archeologiczne, Polanica-Zdrój, 19. – 21. 5. 2005, Streszczenia komunikatów a referatów, Wrocław 2005, s. 85–87 (s Bogusławem Chorążym).

2006

94. *Starší doba bronzová v Oderské bráně*, *Acta archaeologica Opaviensia* 2, 2006, s. 83–93.
95. *Stichbandkeramikultur, malice – Gruppe, Mährische bemalte Keramik, Ocice – Gruppe – oder nur Oberschlesische Lengyel – Gruppe? (Zu den taxonomischen Problemen der Lengyel-Kultur im oberen Odergebiet)*, *Acta Archeologica Carpathica* 41, 2006, s. 31–52.

2007

96. *Příspěvek neolitické a eneolitické štipané kamenné industrie k poznání sociálních a hospodářských poměrů své doby na příkladu horního Poodří*, in: Eliška Kazdová – Vladimír Podborský (edd.), *Studium sociálních a duchovních struktur v pravěku*, Brno 2007, s. 137–179.
97. *Suroviny broušené industrie v neolitu a eneolitu horního Slezska*, in: *Pomiędzy Północą a Południem. Przeobrażenia kulturowe na Górnym Śląsku w pradziejach i średniowieczu – streszczenia wystąpień*, Gliwice 2007, s. 7–9.
98. *Die Lengyel – Kultur in Oberschlesien*, in: Janusz Krzysztof Kozłowski – Pál Raczky Lengyel (edd.), *Polgár and related Cultures in the Middle/Late Neolithic in Centrale Europe*, Kraków 2007, s. 217–232.
99. *Ještě toho nebylo dost?*, *Muzejní a vlastivědná práce* 45(2), 2007, s. 114–118.
100. *Ateliér na výrobu broušené kamenné industrie z kulmských surovin v Holasovicích*, in: *Otázky neolitu a eneolitu našich zemí 2006*, Hradec Králové 2007, s. 177–188 (s Antonínem Přichystalem).

101. *Distribuce silicítů krakovsko-čenstochovské jury na Moravě a v Horním Slezsku v neolitu a na počátku eneolitu*, Památky archeologické 98, 2007, s. 5–30.

2008

102. *Periodizace slezského pravěku v ohledu obecně historickém a její problémy*, in: K periodizaci dějin Slezska, Opava 2008, s. 25–45.
103. *Fragment sekeromlatu z Palhance (část Opavy)*, Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis 1, 2008, s. 459–471 (s Antonínem Přichystalem).

2009

104. *Evropská dimenze slezských dějin – pravěk*, in: Zdeněk Jirásek a kol., Evropská dimenze slezských dějin, Opava 2009, s. 9–30.
105. *Dvanáct glos k neolitu a eneolitu horního Poodří – Zwölf Glossen zum Neolithikum und Äneolithikum des oberen Odergebietes*, in: XVI. Śląskie Spotkania Archeologiczne, Karlów, 27. 5. – 29. 5. 2009, abstrakty, Wrocław 2009, s. 131–136.
106. *K poválečné spolupráci polských a českých archeologů v Horním Slezsku*, Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis 5, 2009, s. 34–43 (s Dominikem Abłamowiczem, Pavlem Kouřilem, Wacławem Romińskim a Eugeniuszem Tomczakem).

2010

107. *Objekt 1/89 z Palhance (část Opavy) a problém „badenizace“ kultury nálevkovitých pohárů v horním Poodří*, in: Jana Šuteková – Peter Pavúk – Pavlína Kalábková – Branislav Kovár (edd.), Panta rhei. Studies on the Chronology and Cultural Development of South-Eastern and Central Europe in Earlier Prehistory. Presented to Juraj Pavúk on the Occasion of his 75th Birthday, Bratislava 2010, s. 305–321.

2011

108. *K rozvoji textilnictví ve starším a středním eneolitu Horního Slezska*, in: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Studia archeologica Brunensia, M 14–15, 2009–2010, Brno 2011, s. 231–261.
109. *Sídliště ve Studénce v kontextu osídlení kultury s lineární keramikou v Oderské bráně*, PV 52 (1), 2011, s. 51–73 (s Alešem Knápkem a Kateřinou Papákovou).

2012

110. *Starobronzový depot ze zadního civilního kopce u Krnova*, in: Rudolf Kujovský – Vladimír Mítáš (edd.), Václav Furmánek a doba bronzová: sborník k sedmdesátým narozeninám, Nitra 2012, s. 151–165.
111. *Slezsko v pravěku*, in: Slezsko v dějinách českého státu I. Od pravěku do roku 1490, Opava 2012, s. 19–94, s. 438–489.
112. *Archeologický sborník: k šedesátým narozeninám Vratislava Janáka*, Opava 2012.

2014

113. *Neolitické sídliště v Pustějově*, ČSZM-B 63/2, 2014, s. 101–118 (s Peterem Kováčkem, Alešem Knápkem a Kateřinou Papákovou)
114. *Mapová predikce neolitického osídlení v oderské bráně*, in: Andrea Hořínková – Peter Kováček – Stanislav Stuchlík (edd.), *Archeologický výzkum krajiny a aplikace ICT*, Opava 2014, s. 247–277 (s Kateřinou Papákovou, Peterem Kováčkem, Andreou Hořínkovou a Petrem Ratajem).

2015

115. *Pravěká minulost Bruntálu a jeho horského okolí*, ČSZM-B 64/1, 2015, s. 1–20.

2016

116. *Neolitické osídlení v okolí Studénky a úloha zdejšího mikroregionu kultury s lineární keramikou v distribuci silicítů krakovsko-čenstochovské jury*, Slovenská archeológia 64/1, 2016, s. 1–63 (s Kateřinou Papákovou, Antonínem Přichystalem, Peterem Kováčkem, Alešem Knápkem, Petrem Ratajem a Andreou Hořínkovou).
117. *Broušená a štípaná kamenná industrie z neolitického sídliště Pustějov – „Dolní role“ v letech 2011–2012*, ČSZM-B 64/3, 2016, s. 201–222 (s Kateřinou Papákovou, Antonínem Přichystalem, Peterem Kováčkem, Alešem Knápkem, Petrem Ratajem, Janem Bočkem a Andreou Hořínkovou).

2017

118. *„Skýtská“ militaria z Kotouče u Štramberka a jeho nejbližšího okolí*, Studia Historica Nitiensia Supplementum 21, 2017, s. 117–135.

2018

119. *Dálková distribuce silicítů krakovsko-čenstochovské jury směrem na západ u kultury s lineární keramikou*, in: Vratislav Janák – Mirosław Furmanek – Antonín Přichystal – Stanislav Stuchlík (edd.), *Petroarcheologický výzkum neolitu a eneolitu ve Slezsku*, Opava 2018, s. 103–138.
120. *Petroarcheologický výzkum neolitu a eneolitu ve Slezsku = Badania petrograficzne nad neolitem i eneolitem na Śląsku*, in: Vratislav Janák – Mirosław Furmanek – Antonín Přichystal – Stanislav Stuchlík (edd.), *Petroarcheologický výzkum neolitu a eneolitu ve Slezsku*, Opava 2018, s. 7–3 (s Mirosławem Furmanekem a Antonínem Přichystalem).
121. *Suroviny kamenné industrie z Hradce nad Svitavou v kontextu surovinové základny kultury s lineární keramikou na moravsko-českém pomezí*, in: Vratislav Janák – Mirosław Furmanek – Antonín Přichystal – Stanislav Stuchlík (edd.), *Petroarcheologický výzkum neolitu a eneolitu ve Slezsku*, Opava 2018, s. 165–185 (s Pavlem Kejvalem, Janem Marečkem, Janou Němcovou a Antonínem Přichystalem).
122. *The possible participation of autochthonous Mesolithic inhabitants in the Neolithisation of Upper Silesia*, in: Paweł Valde-Nowak – Krzysztof Sobczyk – Marek Nowak – Jarosław Żrałka (edd.), *Multas per gentes et multa per saecula: amici magistro et collegae suo Ioanni Christopho Kozłowski dedicant* Kraków, Kraków 2018, s. 369–373 (s Kateřinou Papákovou).

2020

123. *Interdisciplinární výzkum krajiny na pomezí Slezska a Moravy = The Interdisciplinary Research of Historical Landscape of the Borderlands between Silesia and Moravia*, Opava 2020 (editor spolu s Peterem Kováčikem a Jiřím Ščučkou).
124. *Projekt „Historická krajina na pomezí Slezska a Moravy“ = Projekt „Historical landscape of the borderlands between Silesia and Moravia“*, in: Peter Kováčik – Vratislav Janák – Jiří Ščučka (edd.), *Interdisciplinární výzkum krajiny na pomezí Slezska a Moravy = The interdisciplinary research of historical landscape of the borderlands between Silesia and Moravia*, Opava 2020, s. 10–13 (s Peterem Kováčikem).
125. *Příspěvek k poznání využití grafitu při výrobě pravěké a středověké keramiky v severní části moravsko-českého pomezí*, Časopis Moravského muzea – vědy společenské 105/1, 2020, s. 37–50 (s Janou Němcovou, Martinem Hložkem, Antonínem Přichystalem, Janem Bočkem, Petrem Ratajem a Tomášem Petrem).

2021

126. *Oderská brána a její severní předpolí jako příklad středoevropského periferního sídelního území v pravěku a raném středověku: úvod do problematiky a heuristický přehled*, Pravěk. NŘ 30, s. 93–142.
127. *Contribution to the distribution of Jizerské hory metabasites in the period of Linear Pottery culture*, Anthropologie 59/3, 2021, s. 375–388 (s Antonínem Přichystalem a Petrem Gadasem).

2022

128. *Slovo úvodem*, in: Veronika Kočí Dudková – Hana Lafková (edd.), *Neznámé archeologické nálezy z Oderska*, Opava 2022, s. 5.
129. *Historická krajina na pomezí Slezska a Moravy. I, Pravěk*, Opava 2022 (s kolektivem).
130. *Pravěk*, in: Veronika Kočí Dudková – Hana Lafková (edd.), *Neznámé archeologické nálezy z Oderska*, Opava 2022, s. 9–30 (s Andreou Hořínkovou).
131. *Grafitová keramika z přelomu raného a vrcholného středověku a její přínos k poznání dějin severní části moravsko-českého pomezí*, Časopis Moravského muzea – vědy společenské 107/1, 2022, s. 59–76 (s Janou Němcovou a Martinem Hložkem).
132. *Neolitická grafitová keramika v severní části moravsko-českého pomezí*, Časopis Moravského muzea – vědy společenské 107/1, 2022, s. 31–46 (s Janou Němcovou, Martinem Hložkem, Pavlem Kejvalem a Tomášem Petrem).
133. *Archeologie v Časopise Slezského zemského muzea (1951–2023): pokus o zhodnocení sedmdesáti let a výhledy do budoucna*, ČSZM-B 73/1–2, 2022, s. 145–164 (s Andreou Hořínkovou, Hanou Lafkovou a Kateřinou Papákovou).

Moritz Hartel (K 120. výročí úmrtí)

Psát o Moritzi Hartelovi, inženýru městského stavebního úřadu, a především zakladateli městského muzea v Opavě, při příležitosti 120 let uplynulých od jeho předčasné smrti (8. října 1905),¹ se zdá zbytečné: jeho jméno bylo připomenuto mnohokrát, po roce 1945 opakovaně i z české strany, například texty Ericha Šefčíka, které tento muzejník věnoval dějinám opavského muzejnictví.² Přesto ale Hartelovi opět věnujme pozornost a učiňme to poněkud odlišným způsobem, než se doposud dělo.

Moritz Hartel se narodil v Opavě 10. listopadu 1859 a o tři dny později byl pokřtěn jako Norbert Constantin Moritz v Proboštském chrámu Nanebevzetí Panny Marie, stojícím doslova na dohled z rodného domu. Manželům Ferdinandovi a Agnes Hartelovým se narodil jako druhý v pořadí: nejstarším z jejich dětí byla Aurelie (* 1857),³ následoval Moritz, pak Alois Norbert (* 1862, zemřel ale ještě v téže roce)⁴ a nejmladším Maxmilián (* 1867), v dospělosti vedoucí městské účtárny (s titulem městský účetní ředitel). Představme si tedy, že Moritzovo dětství se odehrávalo v kulisách historického města, střezného věžemi chrámů a městskou věží stojící uprostřed starého Schmetterhausu, v uličkách, jež známe z fotografií⁵ – dost dobře možné i Hartelových – a zejména z Hartelových kreseb a akvarelů, těšících se pozornosti regionálních badatelů a opakovaně se objevujících v reprodukcích a obrazových publikacích.⁶ Ty vytvářel jak podle skutečnosti, tak zejména podle starších vyobrazení – to platí například o známém akvarelu staré opavské radnice před její novogotickou přestavbou nebo o pohledu na Horní náměstí s budovou divadla před novorenezanční novostavbou a s Neptunovou kašnou (1900) či o objektu kasáren na Rybím trhu (1897). Zaujme sám výběr zobrazovaných staveb, protože obrázek kasáren na Rybím trhu ukazuje na malebné zákoutí změněné demolicí kasárenské budovy a nedochovaný Čertův most (1897), kdysi směřující od Ptačího vrchu ke Kylešovskému kopci, zvětšil dokonce jen bizarní dekorativní stavbu, ozvlášťující prstenec parků před novodobým trasováním okružní třídy. Hartel vytvořil také kresby staré měšťanské střelnice (1894), zbořené v roce 1887, nebo Malých kasáren na nynější Masarykově třídě, které byly zbořeny v roce 1885,⁷ tedy vesměs stavby, které jsou nedůležité; nejde o městské dominanty, o kostely či paláce, nicméně o to jsou významnější pro celkový kolorit vnitřního města. Ostatně tento trend zachycovat malebná zákoutí, mizící pod vlivem postupujících přestaveb a modernizací, nacházíme i v kulturních centrech. Jako příklad uvedme soubor padesáti čtyř

1 Zemský archiv v Opavě (dále ZA v Opavě), fond Sbirka matrik Severomoravského kraje (dále SMSmK), inv. č. 48, sign. OP I 46, původce: Opava – Panna Marie, římskokat. f. ú., 1898–1906, s. 692. Vše podstatné o Hartelovi sdělily nekrology v roce 1905 a Otto WENZELIDES, *Heimatgeschichte*, Troppau 1922, s. 180, 213–214.

2 Erich ŠEFČÍK, *Městské muzeum v Opavě v letech 1895–1945*, in: Ročenka Okresního archivu v Opavě, Opava 1982, s. 59–69; TÝŽ, *Osobnosti opavských muzeí do druhé světové války. Biografický slovník*, Časopis Slezského muzea, série B – vědy společenské (dále ČSM-B) 38, 1989, s. 172–173.

3 Dne 4. května 1895 se Aurelie Hartelová provdala za Johanna Kirkljuse, dílenského úředníka z Vítkovic, původem z Kostajnic, městečka ležícího na hranici Chorvatska a Bosny-Hercegoviny. ZA v Opavě, f. SMSmK, inv. č. 44, sign. OP I 42, původce: Opava – Panna Marie, římskokat. f. ú., 1885–1895, s. 397.

4 Tamtéž, inv. č. 42, sign. OP I 22, původce: Opava – Panna Marie, římskokat. f. ú., 1859–1867, s. 27 a 105; Tamtéž, inv. č. 21, sign. OP I 21, původce: Opava – Panna Marie, římskokat. f. ú., 1850–1858, s. 243.

5 V rámci městského muzea byla Hartelem vedena samostatná sbírka fotografií, jak dokládá existence sešitku, nadepsaném „*Verzeichnis der Photographien-Sammlung des städtischen Museums zu Troppau*“ a podepsaném „*Hartel 1905*“. Jde o seznam uspořádaný abecedně podle názvů ulic s uvedením evidenčního čísla předmětu.

6 Marie SCHENKOVÁ, *K dějinám malířství ve Slezsku*, ČSM-B 29, 1980, s. 122.

7 Bohumír INDRA, *Opavští malíři první a druhé třetiny 19. století*, ČSM-B 30, 1981, s. 74. Čertův most dochován na negativu Slezského zemského muzea (dále SZM), Fotografické pracoviště, inv. č. D616.

akvarelů vytvořených na objednávku pražské obce malířem Václavem Jansou (1859–1913), shodou okolností narozeném ve stejném roce jako Hartel, dokumentujících jak podobu významných staveb, tak „*pouhé průhledy do dvorů a uliček, jichž nepravidelná malebnost a malebná špína má padnout za obět' regulaci a asanaci*.“⁸ Pražská asanace je dnes již důkladně poznáný fenomén – a proces proměny, jímž procházelo historické jádro Opavy, byl analogický v motivaci i v cílech: ozdravit město, odstranit stavebně závadné objekty, napřímít ulice, rozšířit uliční koridory, umožnit realizaci liniových staveb, vytvořit parcely pro novostavby a s nimi zvýšit hladinu zastavění. Tak byl zbořen Friedenthalův špitál na Rybím trhu, masné krámy mezi Dolním náměstím a ulicí Masařskou, měšťanské domy i šlechtické paláce. Nevíme, co vše Hartel stačil dokumentovat kresebně a co se podařilo zdokumentovat fotografiemi, protože tyto ikonografické doklady mizejícího starého města putovaly do městského muzea, kde většina z nich vzala zaslouhu, nicméně i tak je zjevné, jak Hartel intenzivně vnímal proměny intravilánu a jak tváří v tvář těmto změnám sílilo jeho přesvědčení o nutnosti změny dokumentovat pro příští generace. Tak se v Opavě zrodilo *městské muzeum*.

Vztah Hartel a muzeum pomáhá ujasnit Hartelův nekrolog napsaný právníkem a politikem Walterem Kudlichem (1857–1930) jakožto přímým účastníkem vzniku muzea.⁹ Kudlich uvádí následující: když se nepodařilo ustavit samostatný historický spolek (sic!), vznikla na bázi správního výboru Městského muzea základna pro vydávání kulturněhistorické revue, pro niž se utvořil zvláštní komitét. V časopise chtěl Hartel uveřejňovat zprávy o muzeu, prezentovat nejvýznamnější předměty a nadto také vydat muzejního průvodce. Nic z toho se nezdařilo, protože sotva nový časopis začal vycházet, Hartel zemřel.¹⁰

Z Hartelových zásluh je dle Kudlicheho „*asi nejkrásnější odhalení městské věže a stavba nového Schmetterhausu, dílo, jež se často setkávalo s nevráživostí ze strany šetřílků a filistrů naší obce, avšak nyní je chloubou Opavy a vzbuzuje všeobecný obdiv*“.¹¹ Parafráze z nekrologu odhaluje jeden opomíjený rys: *stará Opava*, to nebylo zcela samozřejmé sdílení kulturního statků a prožívání historické paměti města; spíše se zdá, že převažovaly pragmatické ohledy, zájem o civilizační vymoženosti, a regionální historie zůstávala stranou. Těch, kteří se o historii zajímali, nebylo sice mnoho, ale dodnes si je opakovaně připomínáme, což vyvolává dojem, že se Opavané z velké části skutečně o dějiny města i regionu zajímali. Je to bezpochyby klam; opak byl pravdou.

Pokusme se odpovědět na otázku, kdo tvořil onen okruh příznivců regionální historie; nebo jinak řečeno, kdo by tvořil členstvo historického spolku, kdyby se byl přece jen ustavil. Bezesporu by k němu náležel Edmund Wilhelm Braun, dále Karl Knaflitsch a jistě i Josef Zukal, Gottlieb Kürschner nebo redaktor Troppauer Zeitung Ernst Baumann, autor populárních textů z regionální historie. A bezesporu také Florian Gödel, s nímž se Hartel potkával v opavském Turnvereinu, alespoň soudě dle témat Gödelových fotografií mizejících městských staveb a zákoutí, ostatně tento známý opavský fotograf pořizoval pro časopis fotografie objektů nebo artefaktů a dále víme, že muzeum získalo jeho fotografie okolí města.¹² Bylo by

8 Renata TYRŠOVÁ, *Rozhledy po umění výtvarném*, Osvěta 26, 1896, s. 456.

9 Walter KUDLICH, *Moritz Hartel*, Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Österreichisch-Schlesiens 1, 1905–1906, s. 80–82. Dále například *Todesfall*, Freudenthaler Zeitung 2/81, 1905, 11. 10. 1905, s. 5.

10 Současníkům i dalším generacím Opavanů jej připomínala bysta, umístěná napravo od vstupu do městského muzea, viz Josef SCHWERDFEGER, *Troppauer Erinnerungen*, Troppau, b. r., s. 179.

11 W. KUDLICH, *Moritz Hartel*, s. 82.

12 *Museums-Ausschuß-Sitzungen*, Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Österreichisch-Schlesiens 4, 1908–1909, s. 57.

zajímavé srovnat Hartelovy akvarely s tematicky podobně laděnými pracemi Adolfa Zdrázily (1868–1942) nebo Eduarda Balzera (1880–1916), kteří o poznání více inklinovali k secesně-symbolistní stylizaci, poněkud snižující dokumentární charakter těchto děl. Takovéto srovnání je bohužel omezeno jen na dochovaná díla, protože údaje hovoří o přibližně čtyřiceti položkách (oleje, akvarely, perokresby), jež tvořily Hartelovu pozůstalost v městském muzeu.

Jaké byly podmínky, v nichž se utvářela Hartelova osobnost. Kulisy historického města, zbavujícího se starobylého šatu a otevřeného civilizační perspektivě, jsme již připomněli. Neméně důležité bylo také rodinné zázemí, jež Moritzi Hartelovi umožnilo zájmy a talent proměnit v životní poslání. Hartelův otec byl ředitelem c. k. pomocných úřadů zemské vlády slezské a matka je uváděna jako majitelka domu č. 293 na Jaktařském předměstí, v němž rodina bydlela¹³ – mu umožnilo studovat. Jakou absolvoval střední školu, dosud nevíme; opavská ani krnovská reálka to nebyly, ani opavské gymnázium, ba ani brněnská státní průmyslová škola. Nekrology se o získaném vzdělávání před započítím vysokoškolského studia nezmiňují. Pouze víme to, že již k roku 1881 byl uváděn jako stavební technik činný ve Vídni. Podle nekrologů studoval na vídeňské Akademii u Theofila Hansena – Walter Kudlich ještě zdůraznil, že získal několik školních cen – načež vykonal pozoruhodnou cestu jako člen výpravy vedené známým cestovatelem, archeologem a podněcovatelem památkové péče v Rakousku Karlem Antonínem hrabětem Lanckoroňským (1848–1933) do Malé Asie, v níž byl pověřen pořizováním kresebné dokumentace.

Jedinečným dokumentem kooperace vědců a umělců, zapojených do výzkumu maloasijských starožitností v antických regionech Pamfýlie a Pisidie, ležících v jižní části maloasijského poloostrova, je dvousvazkové dílo *Städte Pamphyliens und Pisidiens*, v němž nacházíme Hartelovy kresby. V roce 1884 se hrabě Lanckoroňski vydal do Pamfýlie, doprovázen malířem Georgem Niemannem (1841–1912) a klasickým archeologem Eugenem Adolfem Petersenem (1836–1919). Ve výpravě nechyběl ani Hartel, tehdy ještě žák vídeňské Akademie. Tím maloasijské dobrodružství neskončilo, protože „koncem července 1885 jsem se vydal na další výpravu do Pamfýlie“, píše Lanckoroňski, „v jejímž čele stanuli pánové Niemann a Petersen, z nichž první se spojil s osvědčeným Moritzem Hartelem a s dalším mladým architektem, panem Rauschem z Krakova“.¹⁴ V knize nacházíme Hartelovy kresby částí helénistických staveb v hradního areálu Sillyón na jižním pobřeží Malé Asie, zaměření lázní v městě Aspendos nebo křesťanskou baziliku v městě Adalia, ale pozornosti neunikla ani mnohem mladší zástavba charakteristická pro turecké obyvatelstvo [obr. 1]. Druhý svazek díla *Städte Pamphyliens und Pisidiens*, vydaný v roce 1892, byl věnován regionu Pisidia, ležícího severně od Pamfýlie. Mezi výzkumníky potkáváme opět Hartela, z jehož kreseb nejvíce zaujme průčelí odeonu (odeion) v městě Thermessos, svým přísným dórským průčelím, řešeným mimořádně citlivě s ohledem na proporce pilastrů i okenních a dveřních otvorů¹⁵ připomene estetické vyznání Hartelova učitele, profesora Theophila von Hansen.

13 Státní okresní archiv (dále SOKA) Opava, fond Okresní úřad (dále OÚ) Opava, inv. č. 1184, Gemeinde-Matrik 1891, dům čp. 293 Jaktařské předměstí.

14 Karl LANCKOROŇSKI, *Einleitung*, in: Karl Lanckoroňski – Georg Niemann – Eugen Adolf Petersen (edd.), *Städte Pamphyliens und Pisidiens* 1, Wien 1890, s. IIa op. cit. s. III.

15 Karl LANCKOROŇSKI – Georg NIEMANN – Eugen Adolf PETERSEN (edd.), *Städte Pamphyliens und Pisidiens* 2, Wien 1892, s. XIV.

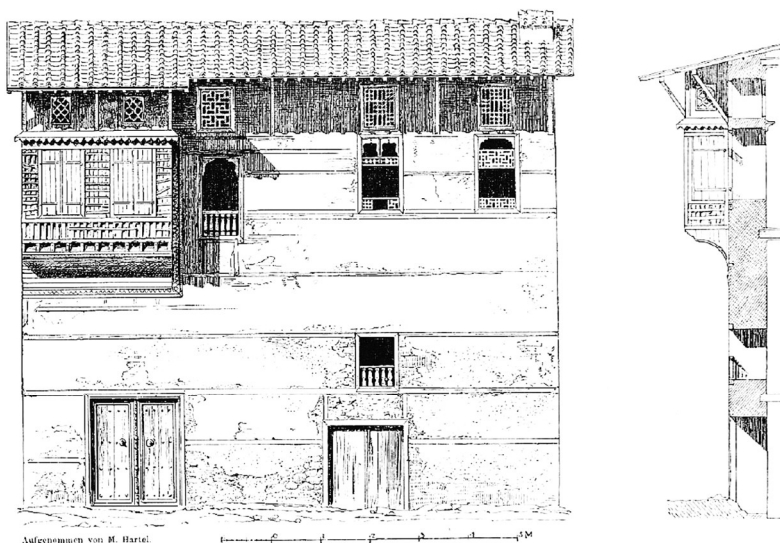

Fig. 22. Wohnhaus aus dem 18. Jahrhundert.

Obr. 1: Moritz Hartel, Turecký dům z 18. století, čelní pohled a řez fasádou.
Reprodukce Städte Pamphyliens und Pisidiens 1, Wien 1890, s. 30.

V letech 1886–1889 byl Hartel činný v rodném městě coby stavitel u soukromých firem (Heinrich Haala mladší, Wilhelm Schilder)¹⁶ a jako stavební technik činný u městského stavebního úřadu, v němž se mimo jiné městské stavby zaobíral zvláště architektonickým řešením objektů kasáren arcivévody Rudolfa. Z té doby víme o jeho účasti na živnostenské výstavě, uskutečněné v září 1886, na níž vystavil své plány nových kasáren a mateřské školy v nynější Sadové ulici (byť není jasné, zdali bylo současně autorem těchto projektů),¹⁷ a dále, že v říjnu 1888 obdržel stavitelskou koncesi, čímž se osamostatnil.¹⁸ V roce 1889 z Opavy opět odešel, a to zprvu do Opatje a následně pak do Štýrského Hradce. Nejprve pracoval v ateliéru stavebního rady Leopolda Theyera (1851–1937), později se stal zástupcem architekta Augusta Gunolda (1849–1932) při stavbě budovy tamního zemského muzea. Osobnost tohoto architekta musela Hartela mimořádně zajímat: Gunold byl v roce 1876 povolán na místo profesora státní živnostenské školy ve Štýrském Hradci (v roce 1902 se stal ředitelem školy), založit oddělení pro zámečnictví a umělecké kovářství a v roce 1895 se stal konzervátorem Centrální komise. Svou profesní dráhou i uměleckým výrazem byl zastáncem pozdního historismu, což bylo rovněž i Hartelovo – možno říci – umělecké vyznání. Nepochybně proto jej také po dva měsíce zastupoval ve vedení uměleckoprůmyslového oddělení c. k. Státní průmyslové školy ve Štýrském Hradci. Hartela ale čekal návrat do Opavy.

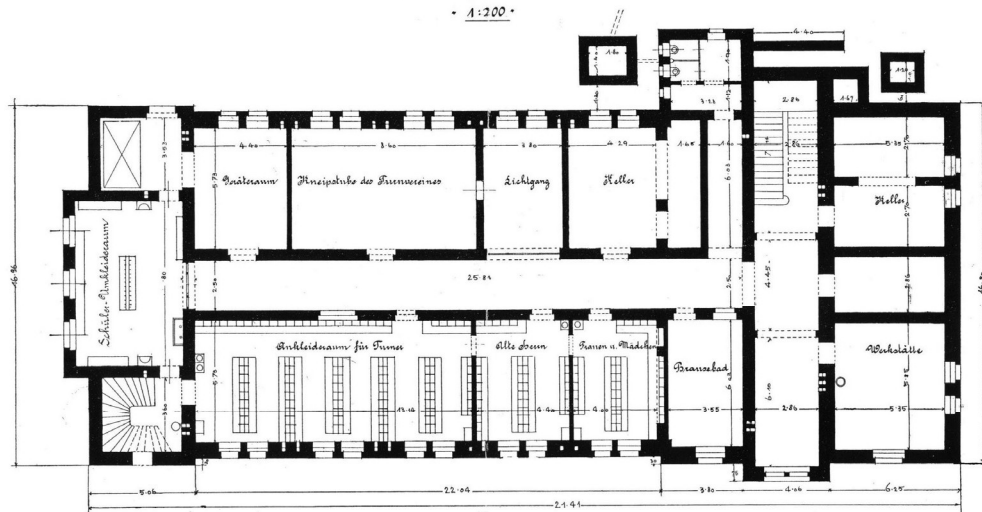
Příležitost k návratu do rodného města vznikla s hledáním vhodné osoby pro obsazení postu stavebního adjunkta. V tomto směru se Hartelovi stal osudným 15. červenec 1891, kdy ve tři

¹⁶ Hartel se podílel na realizaci stavby nynější psychiatrické nemocnice na Olomoucké ulici, realizované v letech 1886–1889 stavebními firmami Heinricha Haala mladšího a Wilhelma Schildera.

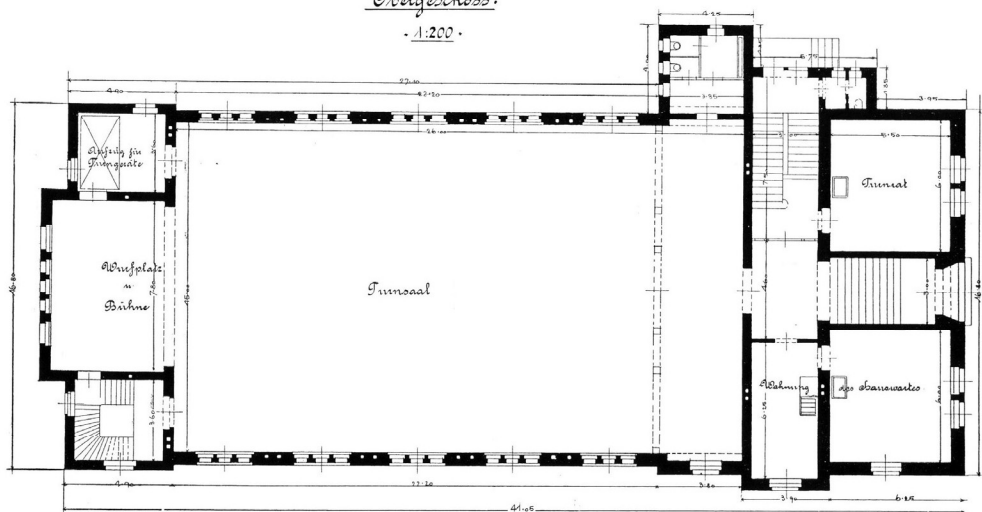
¹⁷ *Die Ausstellung schlesischer Gewerbetreibende in Troppau*, Troppauer Zeitung 101/202, 2. 9. 1886, s. 3–4.

¹⁸ *Gewerbe-Anmeldungen im Monate October 1888*, Troppauer Zeitung 103/253, 3. 11. 1888, s. 4.

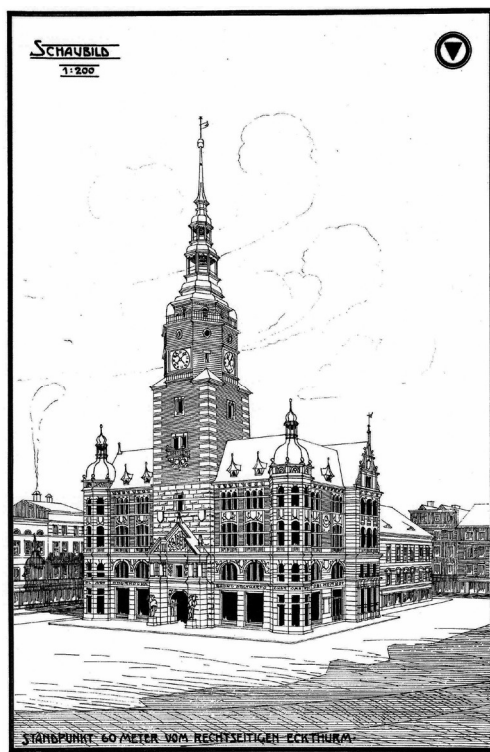
• 1:200 •

• 1:200 •

278

Obr. 4: Moritz Hartel, Nový Schmetterhaus s městskou věží, 1901.
SOkA Opava, f. AMO, inv. č. 2075.

odpoledne započala schůze městské reprezentace; ta měla na programu obsazení nově ustavené funkce, přičemž pracovní komitě, ustavené pro tuto záležitost, vybíralo ze čtyř zájemců o funkci: mimo Hartela šlo o stavitele Karla Lisiewa, Karla Watzku a Heinricha Böhmera. Komitě navrhlo přijmout Karla Watzku „s poukazem k tomu, že plně splňuje všechny požadavky stanovené v oznámení o výběrovém řízení,“ avšak reprezentace byla jiného názoru a „vybrala pana Hartela proto, že kromě nezbytných teoretických znalostí se od něj očekávaly dostatečné praktické zkušenosti“.¹⁹ Hartel se tedy stěhoval zpět do Opavy, aby zde zakotvil natrvalo. Dne 5. listopadu 1895 se v Tarnowě v Haliči oženil s Augustou Grulichovou (* 1867),²⁰ dcerou tesařského mistra Franze Grulicha z Frýdku, načež se manželům Hartelovým narodily dvě děti – syn Pavel (* 1896) a dcera Frída (* 1900).²¹

Hartel se ještě jako stavební adjunkt stal v roce 1891 členem komise pro stavbu sirotčince, jehož stavba byla realizována v letech 1891–1892. V roce 1894 se zaobíral městskou věží, kterou v noci ze 7. na 8. února poškodil vítr; Hartel po vystavění lešení poškozenou střechu prohlédl a navrhl patřičné řešení – o čemž a o dalších událostech vypovídá pamětní zápis, jenž

¹⁹ Sitzung des Troppauer Gemeinderathes, Troppauer Zeitung 106/161, 17. 7. 1891, s. 5.

²⁰ Trauung, Troppauer Zeitung 110/223, 27. 9. 1895, s. 5.

²¹ SOkA Opava, f. OÚ Opava, inv. č. 1296, Gemeinde-Matrik 1901, dům čp. 293 Jaktářské předměstí; ZA v Opavě, f. SMSmK, inv. č. 42, sign. OP I 40, původce: Opava – Panna Marie, římskokat. f. ú., 1893–1898, s. 314.

spolupodepsal se starostou Emilem Rochowanským a jenž byl následně vložen do makovice.²² Hartel zasedal ve výboru pro přestavbu Schmetterhausu od počátku roku 1901 a tuto činnost ukončil v červnu 1904 (jeho činnost bychom mohli charakterizovat dnešním termínem technický dozor investora). Od června 1897 do následujícího roku pracoval v komitétu pro stavbu městských jatek. V roce 1904 pracoval jako zapisovatel výboru pro stavbu hostince U Tří kohoutů se společenským sálem.²³ Mimoto plnil další funkce: byl členem správního výboru městské cihelny nebo roku 1894 se stal členem speciálního výboru, jež ustavil Technický spolek v Opavě pro revizi stavebního řádu hlavního města Opavy.²⁴ S přibývajícím zkušenostmi i úspěchy na poli péče o komunální stavby se měnila funkce, kterou v městské administrativě zastával: v červenci 1897 byl jmenován druhým inženýrem, v říjnu téhož roku prvním inženýrem a v závěru kariéry požíval titul vrchního městského inženýra.

Hartel ale nestál ani mimo život opavské společnosti. Nejpozději od roku 1895 jej potkáváme v řadách členů Prvního spolku slezských bicyklistů.²⁵ V roce 1895 vytvořil grafickou podobu členské legitimace pro zakladatele Stavebního spolku Proboštského kostela.²⁶ Datem 18. ledna 1902 je opatřena pozvánka na setkání členů spolku Veselá mysl v Sále hotelu U města Opavy.²⁷ V téže době se angažoval v tělovýchovném spolku,²⁸ ostatně jeho projekt spolkového domu Turnvereinu, obsahující tělocvičnu a realizovaného na Denisově náměstí, byl bezesporu nevýznamnějším jeho projektem [obr. 2–3], jakkoliv v dispozičním řešení varioval standardizovanou podobu spolkových tělocvičen své doby.²⁹

Hartelovo projekční dílo je pozoruhodné rozmanitostí. Rozsahem vyniká budova nynějšího domova důchodců, u nějž Hartelovo autorství připomínal již Otto Wenzelides.³⁰ Sám se přihlásil do soutěže na návrh nového Schmetterhausu (1901) [obr. 4].³¹ Zaujme Hartelův neuskutečněný návrh na Kudlichovu vartu (1901) [obr. 5–6]. Se spolkovým životem Opavy souvisí další, tentokrát velmi nenápadná stavba – hudební pavilon na Ptačím vrchu v Opavě (1897), Hartelem navržený pro opavský okrašlovací spolek.³² Možné méně atraktivní, ale ne nezajímavé jsou stavby projektované pro město, například městský dům na nynější Mařádkově ulici (1900–1901), tvořený asymetrickou skladbou hmot, odpovídající diferentní funkci

22 Plné znění zápisu viz *Die Gemeinde-Verwaltung der Landeshauptstadt Troppau in den Jahren 1884 bis einschließlich 1895*, Troppau 1902, s. 188–189; Milada HLÁVKOVÁ, *O opravách městské věže v Opavě*, Vlastivědné listy 3/2, 1977, s. 13–14; Josef ORLÍK, *Dokumenty nalezené při opravě opavské městské věže roku 1961*, ČSM-B 10, 1961, s. 99–114. Spis se dodnes dochoval a je uložen v SZM, inv. č. H P–I/168/1–3.

23 *Die Gemeinde-Verwaltung der Landeshauptstadt Troppau in den Jahren 1896 bis einschließlich 1905*, Troppau 1911, s. 380.

24 *Entwurf einer Bau-Ordnung für die schlesische Landeshauptstadt Troppau*, Troppau 1894, s. 7.

25 *Der 1. schlesischen Bicycle-Club in Troppau*, Troppauer Zeitung 110/110, 12. 5. 1895, s. 5.

26 *Kirchenbau-Verein*, Troppauer Zeitung 110/92, 21. 4. 1895, s. 3.

27 SOKA Opava, Spolek Veselá mysl, nezpracováno, kronika spolku.

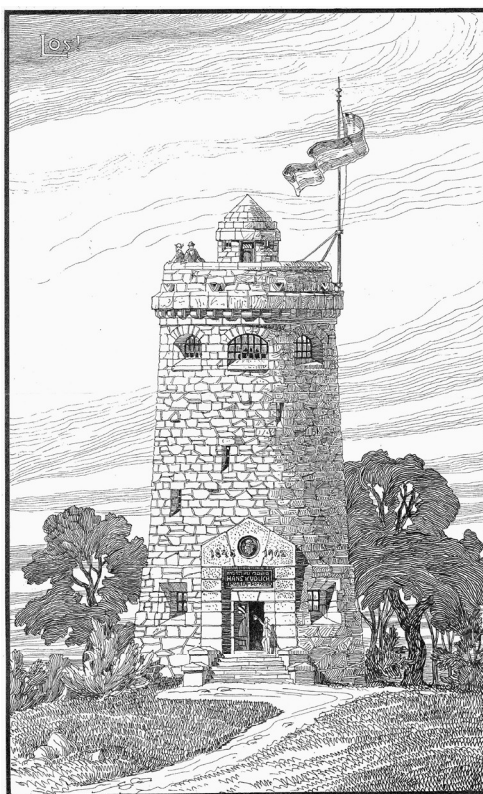
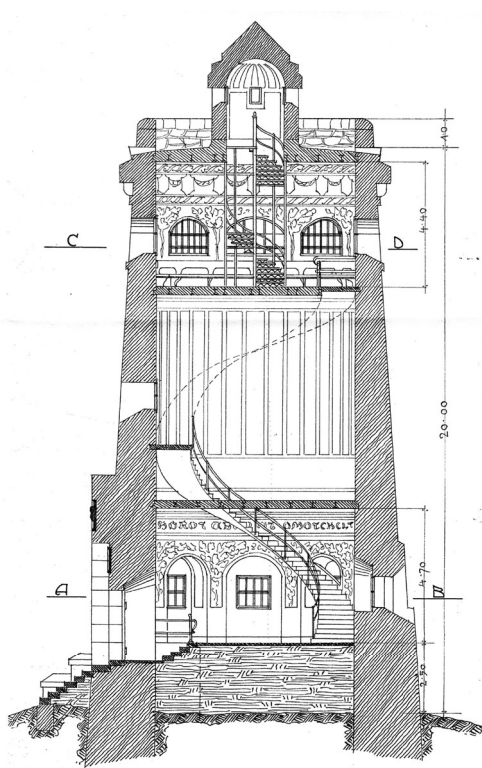
28 XXXIII. ordentliche Hauptversammlung des Troppauer Turnvereines, Troppauer Zeitung 109/26, 2. 2. 1894, s. 3–4.

29 Srov. Pavel ŠOPÁK, *Století proměny. Devatenácté století ve stavební kultuře českého Slezska a Ostravska*, Opava 2018, s. 21.

30 Opava-předměstí čp. 545 / Rybářská č. or. 27; O. WENZELIDES, *Heimatgeschichte*, s. 180.

31 SZM, Uměleckohistorické pracoviště, inv. č. U4295G/1. Toho se snad týká také kresba uložená v SZM, inv. č. U3691G, zapsaná do sbírek v září 2000.

32 O okolnostech stavby viz Pavel ŠOPÁK, *Hudební pavilon na Ptačím vrchu v Opavě*, Vlastivědné listy 24/2, 1998, s. 48 a obálka.

Obr. 5–6: Moritz Hartel, Kudlichova varta, 1901, řez a celkový pohled.
SOka Opava.

jednotlivých částí.³³

Když Moritz Hartel ve svých čtyřiceti šesti letech zemřel, Hartelova rodina ztratila živitele, devítiletý Pavel a pětiletá Frída otce; město přišlo o svého architekta, opavské spolky o agilního činovníka. A v neposlední řadě idea *staré Opavy*, vtělená do městského muzea a muzejního časopisu, přišla o svého arbitra i nezištného uskutečňovatele.³⁴

Pavel Šopák

³³ Opava – předměstí čp. 480 / Mařádkova č. or. 17.

³⁴ Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncept rozvoje výzkumné organizace Slezské zemské muzeum (DKRVO, MK000100595).

Konzervovat či ne-konzervovat? Interdisciplinární přístupy ke konzervování – restaurování a neinvazivní průzkum kovových artefaktů

Ve čtvrtek 22. května 2025 proběhl v Technickém muzeu v Brně odborný seminář s názvem „Konzervovat či ne-konzervovat? Interdisciplinární přístupy ke konzervování-restaurování a neinvazivní průzkum kovových artefaktů“. Hlavním pořadatelem byla pracovní skupina kovy Komise konzervátorů–restaurovů Asociace muzeí a galerií ČR, z. s. ve spolupráci s Metodickým centrem konzervace Technického muzea v Brně.

Seminář zahájila Alena Selucká z Metodického centra konzervace Technického muzea v Brně společně s Dušanem Perlíkem z Národní galerie Praha, kteří prostřednictvím názvu akce přiblížili zaměření odborného semináře a jeho hlavní témata.

Patrik Bárta a Čeněk Fouček z Archeologického ústavu AV ČR Brno, v.v.i. přítomně seznámili se svými zkušenostmi a postřehy z výzkumu traseologických stop na povrchu archeologických nálezů. Zároveň na příkladech upozornili na rizika, která na povrchu mohou zůstat při nevhodně zvoleném konzervátorsko-restaurátorském zásahu. Antropolog Miroslav Králík z Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity připomněl, že v korozních produktech kovových archeologických nálezů se běžně zachovávají reliktů textilu, dřeva, rostlin, lidské kůže, chlupů, vlasů, hmyzu a jiných objektů organického původu ve formě organických zbytků. Ve svém příspěvku s názvem „Stopy lidských tkání v korozních produktech kovů“ pak přiblížil příčiny a způsob jejich vzniku. Upozornil na to, že konzervátor-restaurátor se velkou měrou podílí na identifikaci těchto organických zbytků a rovněž nastínil šetrné způsoby jejich dokumentace a ošetření. Alena Selucká z Metodického centra konzervace Technického muzea v Brně prezentovala výsledky výzkumného projektu zaměřeného na uměleckořemeslné techniky ve zlatnictví, v rámci kterého vznikla Databáze mincovních vad. Ta obsahuje ukázky hlavních defektů a úprav historických mincí, vzniklých při různých fázích jejich výroby, ale i během následného používání. Šárka Krupíčková z Archeologického ústavu AV ČR Brno, v. v. i. ve svém příspěvku s názvem „Starší archeologická a konzervátorsko-restaurátorská praxe aplikovaná na raně středověké šperky a oděvní součásti (na základě analýzy archivních pramenů)“ představila komplikovanou historii výzkumu velkomoravských gombíků a způsoby jejich prezentace v rámci mnoha výstav v evropských metropolích v 60. a 70. letech 20. století. Zároveň poukázala na chybějící informace o tehdejších metodách jejich ošetření a restaurování, které dnes velmi komplikují jejich dokumentaci a rekonzervaci. Na příspěvek navázal její kolega z Archeologického ústavu AV ČR Brno, v. v. i. Martin Fořt, který prezentoval výsledky průzkumu současného stavu těchto gombíků a komplikace se kterými se setkává při jejich restaurování. Závěrečný příspěvek soukromého restaurátora Andreje Šumbery přítomně seznámil nejen s restaurováním tepaných plastik na Čestném sloupu Nejsvětější Trojice v Olomouci, ale i restaurováním sochy Neptuna na domě v Pařížské ulici v Praze.

Přednesené příspěvky potvrdily, že interdisciplinární zkoumání historických materiálů vede k jejich přesnější identifikaci, určení původu a datace, rozpoznání originality a dalších znaků včetně příčin a rozsahu poškození. Z tohoto důvodu je klíčové volit takové konzervátorsko-restaurátorské postupy, které neohrozí či nepozmění data či dochovaná rezidua, jako jsou traseologické stopy opracování povrchu, zbytky původních povrchových úprav, výzdoby apod., jež jsou předmětem potřebného průzkumu různými analytickými nebo zobrazovacími metodami. Na druhou stranu stejně tak důležité je, aby metody průzkumu a odběry vzorků byly pokud možno co nejméně invazivní vůči předmětu.

Odborný program semináře včetně navazující velmi zajímavé diskuze odborných pracovníků opět potvrdil důležitost takových akcí.

Zuzana Plachká

Textil v muzeu / Transparentní a elastický textil pohledem dějin módy, technologie a konzervátorské praxe

Ve dnech 11. a 12. června 2025 proběhla v Moravském zemském muzeu v Brně v Dietrichsteinském paláci odborná konference s názvem „Textil v muzeu / Transparentní a elastický textil pohledem dějin módy, technologie a konzervátorské praxe“. Hlavním pořadatelem bylo Moravské zemské muzeum ve spolupráci s Muzeem Aš.

Program zahájila PhDr. Petra Mertová z Moravského zemského muzea, která přiblížila zaměření odborné konference a její hlavní témata. Poté předala slovo řediteli Muzea Aš Mgr. Vítu Pokornému, který ve zkratce představil jejich muzeum a připojil komentář k letošnímu tématu konference.

Následně otevřela první blok odborných příspěvků Mgr. Sylvie Odstrčilová, Ph.D. svojí případovou studií souboru rukavic ve sbírce Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, v níž se zamýšlela nad problematikou datace pletených církevních rukavic na základě vyšívaných manžet, které k nim byly přišity. Z její studie vyplynulo, že datace podle těchto vyšívaných manžet je možná pouze v některých případech, zejména tehdy, je-li celá rukavice včetně výšivky koherentní a technologicky celistvá.

Mgr. Tomáš Bárta Pražák, Ph.D., DiS. z Národního muzea navázal příspěvkem „Staré tisky na hedvábných textiliích“, kterým přiblížil využití hedvábné podložky jako nosného média pro dobově významné tisky. Nastínil také metody, které bylo možno využít při tisku na hedvábí, a na fotografiích předmětů ze sbírky Knihovny Národního muzea tyto metody demonstroval.

V dalším příspěvku pak Mgr. Blanka Veselá z Muzea města Letovice představila strojově vyráběnou krajku od jejích počátků až po současnost. Podrobněji popsala některé ze způsobů výroby a na názorných příkladech ukázala jednotlivé druhy strojově vyráběných krajek, od bobinetových, přes vyšívané na tylu, až po pletené.

První blok přednášek pak ukončil PhDr. Radek Martínek, Ph.D. z Holic, který přiblížil význam transparentních textilií v duchovním kontextu. Do výkladu zařadil také krajky, jelikož je jistým způsobem lze považovat za transparentní tkaniny, a připomněl jejich využití na církevních oděvech ve formě tzv. okrajky, která lemovala okraje modlitebních rouch. Díky přidané okrajce byla splněna podmínka těchto rouch, tedy že jejich okraj nesměl být pevný.

Po odborné diskuzi k předneseným tématům otevřel druhý blok přednášek Richard Lew z Muzea Aš svým příspěvkem „Ašské rukavice“, v němž představil sbírku rukavic z Ašského muzea, největší v České republice. Poté pozval do stálé expozice Muzea Aš, v níž se nachází množství původních textilních strojů a kde jsou představeny jednotlivé techniky výroby textilií, konkrétněji rukavic. Na názorném videu pak přiblížil moderní výrobu rukavic.

PhDr. Petra Mertová, Ph.D. z Moravského zemského muzea pak připomněla brněnskou textilní historii, kdy podrobněji popsala pletený sortiment brněnské Vlněny od poloviny 20. století. Zmínila význam a přesah textilních továren pro formování brněnské ekonomiky i společnosti, a také inovativní textilie, jejichž design byl vyvinut právě ve Vlněně.

Na Soňu Červenou a její osobitou garderobu, jež obsahovala také elastické žerzeje,

zavzpomínala PhDr. Miroslava Burianová z Národního muzea. Připomněla nejen rodinnou a profesní historii Soni Červené, ale také její osobnost a přínos pro kulturu a společnost.

Druhý blok přednášek završil příspěvkem „Umění a věda“ doc. Svatoslav Krotký z Technické univerzity Liberec, v němž představil svůj dlouhodobý projekt. Jednalo se o umělecké studie využívající zvlákňování nanovláknenných struktur v elektromagnetickém poli na vodivých kostrách. Vznikly tak skulptury s průsvitnou netkanou textilií zachycující spojení umění a vědy. Autor plánuje toto spojení dále rozvíjet a pracovat také s jinými technikami, jako je například odstředivé zvlákňování využitelné i pro nevodivé materiály. Tuto technologii autor demonstroval na organických materiálech obalených vlákny.

Po odborné diskuzi následoval poslední blok přednášek toho dne, který otevřela Mgr. Ludmila Kotorová ze Západočeského muzea v Plzni příspěvkem „Zdá se to být k nevíře i s dírami jsou vějíře...“. Zaměřila se v něm na vějíře ze sbírek výše zmíněného muzea, které byly sice vyrobeny z různých materiálů a odlišnými technikami, měly však společnou právě „děrovanou“ charakteristiku. Na závěr v krátkosti představila práci své kolegyně konzervátorky, která se věnovala rekonzervaci, respektive restaurování vyšívaných tylových vějířů. Seznámila tak publikum s metodami a materiály, které je možno použít při podkládání transparentních tylových textilií. Tematicky pak s dalším příspěvkem navázala PhDr. Vanda Marešová z Národního muzea. Zaměřila se však na užší oblast, tedy na krajkové vějíře z období okolo roku 1900 ze sbírek Národního muzea. Nastínila obecnou proměnu funkce vějířů na přelomu 19. a 20. století, kdy se stávaly spíše investicí a luxusním zbožím a sloužily jako doplňky povětšinou na večerní či společenské akce. Připomněla také pražské podniky, v nichž bylo možno vějíře zakoupit, a doplnila, že vzhledem k tehdy narůstající ceně celokrajkových ručně šitých vějířů vzrostl na konci devatenáctého století zájem o návody na jejich vlastnoruční výrobu. Tento fenomén, jak podotkla, ztěžuje dataci a určení provenience množství vějířů ve sbírkách českých muzeí.

Následovaly vzájemně propojené příspěvky Markéty Fabiánkové a Mgr. Martiny Rejzlové z Muzea krajky Vamberk, které představily projekt s názvem „Krajky pro Marii“. Tento projekt vznikl k výročí 130 let od narození významné krajkářky a výtvarnice Marie Sedláčkové – Serbouskové a jeho cílem bylo zhotovení několika krajkových děl na základě návrhů této výtvarnice. Tento projekt poukázal také na stále upadající zájem o řemesla a starší rukodělné techniky, což s sebou nese úskalí ztráty vědomostí a umu, která může v příštích desetiletích zamezit například výrobě kopií pro muzejní účely, a také ztížit práci restaurátorům.

Třetí přednáškový blok uzavřel Ing. Ladislav Matuška, který představil svoji firmu MaTexLine a nabídl tak pohled do současných metod textilní výroby, respektive úpletů. Seznámil publikum také s relativně novým přístupem k výrobě pletených svetrů, tzv. WHOLEGARMENT. Stroje vybavené tímto systémem jsou schopny vytvořit (uplést) svetr vcelku, bez jakéhokoliv sešívání či odpadu. Pan Matuška také nabídl možnost spolupráce při výrobě textilií pro konzervátorské účely.

První den byl zakončen diskuzí a následným obecným shrnutím přednesených témat.

Druhý den konference zahájila příspěvkem „Hledání vhodného přístupu k restaurování svetrů“ soukromá restaurátorka Hana Tefal Juránková, M.A. Seznámila publikum s jednou ze svých starších restaurátorských prací, se zásahem na svetr Jozefa Gabčíka. Sdílela své cenné zkušenosti se způsoby stabilizace a podkládání elastických úpletů a poukázala na nevhodnost použití nepružných textilií pro takovéto zásahy. V těchto případech naopak doporučila elastický bavlněný tyl, který lze jednoduše obarvit na požadovaný odstín a díky své struktuře nejen, že nepůsobí rušivě vzhledem k původnímu předmětu, ale zachová také jistou funkčnost zbývajících originálního materiálu.

Téma tylu provázelo i příspěvek Mgr. Davida Hudce z Regionálního osvetového střediska v Leviciach (Slovensko), který se soustředil na představení tylových výšivek na čepcích v Tekovskej a Hontianskej župe. Přiznal, že také na Slovensku upadá zájem o řemesla a z dříve vyhlášených dílen profesionálních krajkářek už ve zmíněných župách nezůstala žádná. V současnosti se touto technologií výroby tylové krajky zabývá pouze jedna amatérská krajkářka, která se musí postupy učit od začátku z dostupných písemných pramenů, protože není nikdo, kdo by jí mohl předat zkušenosti osobně.

Ing. Klára Drábková z Vysoké školy chemicko-technologické v Praze prezentovala výsledky výzkumu vlivu vybraných detergentů na dlouhodobou stabilitu celulóзовých vláken. Ze zkoumaných detergentů měl nejlepší výsledky běžně používaný Syntapon L, který je možno dostatečně dobře vymýt z vláken a nezpůsobuje žloutnutí textilu, na rozdíl od mýdel, z nichž nejhorších výsledků dosahovalo mýdlo žlučové, které tak na základě provedeného výzkumu nelze doporučit pro čištění materiálů z celulóзовých vláken. Výzkum tak potvrdil vhodnost Syntaponu L a naopak vyloučil používání klasických tuhých mýdel, tedy žlučových i jádrových.

Poslední blok přednášek po diskuzi zahájila Mgr. Šárka Rámišová, Ph.D. z Národního muzea představením vybraných leotardek a unitardek ze sportovní sbírky Národního muzea. Vysvětlila hlavní rozdíly mezi těmito kategoriemi oblečení a nastínila využití těchto kousků z elastických vlněných úpletů ve sportu.

Následoval příspěvek Mgr. Kamily Valouškové a Mgr. Olgy Méhešové z Muzea regionu Valašsko, které připomněly život a dílo Jana T. Strýčka, umělce, který značnou část života zasvětil manufaktuře na výrobu gobelínů.

Mgr. Veronika Hrbáčková z Muzea a galerie v Prostějově představila knihu, na níž spolupracovala, a která shrnuje výzkum tradičních úprav hlavy, tedy úvazy tištěných šátků na Hané. Společně s knihou, v níž jsou shromážděné fotografie tradičních úvazů z celého regionu Hané, a také jejich postup, je k dispozici také DVD obsahující názorné ukázky, jak se jednotlivé úvazy vážou.

Na závěr pozvala Mgr. Anna Jagošová, Ph.D. z Národního muzea na novou výstavu v Letohrádku Kinských s názvem Slasti a neřesti.

Značná část konference se nesla v duchu problematiky úpadku zájmu o řemesla, a s tím spojený nedostatek manuálně zručných odborníků, jejichž znalosti při zachování či restaurování sbírkových předmětů často chybí, více pak v případech výroby kopií či realizaci autorských návrhů, které nebyly dosud zhotoveny. Jak vyplynulo z odborné diskuze, zachování textilních sbírek, byť jsou značně velké a tvoří je velmi citlivé materiály, stále není věnována dostatečná péče a pozornost. Zároveň vyvstává otázka založení nového muzea, které by aktivně shromažďovalo textilní výrobky a jednotlivé výrobní techniky a technologie, včetně strojů. Ačkoliv Muzeum Aš splňuje některá kritéria, zabývá se primárně rukavicemi a jejich výrobou.

Závěrem lze dodat, že z probíraných témat a plodné diskuze opět vyplynulo, jak důležité je setkávání odborných pracovníků a pořádání takovýchto konferencí.

Kateřina Buchtová

Konference konzervátorů-restaurátorů 2025

V přednáškovém sále Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci se konala každoroční Konference konzervátorů-restaurátorů. 33. ročník konference již tradičně

pořádalo Metodické centrum konzervace Technického muzea v Brně ve spolupráci s Komisí konzervátorů-restaurátorů Asociace muzeí a galerií České republiky, z. s., Muzeem umění Olomouc a Univerzitou Palackého v Olomouci, Pedagogickou fakultou. Na konferenci se pravidelně setkávají odborníci, kteří se různým způsobem podílejí na ochraně předmětů kulturního dědictví, konzervátoři-restaurátoři, chemici, technologové, restaurátoři uměleckých děl, památkáři i zástupci dalších profesí působící v nejrůznějších institucích či soukromé sféře.

Úvodním slovem zahájili konferenci představitelé pořadajících institucí Gina Renotière, zástupkyně ředitele Muzea umění Olomouc a předsedkyně Českého výboru ICOM, Petra Šobánková, proděkanka Pedagogické fakulty UP, Jan Holovský, ředitel Odboru muzeí a galerií MK ČR, Irena Chovančíková, ředitelka Asociace muzeí a galerií České republiky, z. s. a Ivo Štěpánek, ředitel Technického muzea v Brně a předseda Komise konzervátorů-restaurátorů AMG.

Dopolední blok úterních přednášek zahájila Gina Renotière z Českého výboru ICOM, která představila pomoc výboru v krizových situacích, především pak na Ukrajině a při záplavách. Na ni přímo navázala Jitka Neoralová z Národní knihovny České republiky a představila projekt ARCHA I., tedy mobilní pracoviště ochrany knihovních fondů, který nyní pomáhá právě na Ukrajině. O hromadném sušení archivních dokumentů po povodni v roce 2024 a o využití víceúčelové vakuové komory promluvil Andrej Kazanskii z Národní knihovny České republiky. Pilotní studii o odstraňování prachových částic z povrchu papíru pomocí kombinace dvoufázového spreje a plazmatu představila Ludmila Mašková z Ústavu chemických procesů AV ČR.

Následující blok přednášek zahájil Benjamin Bartl z Národního archivu příspěvkem o košíkách včelích larev v historických voskových pečetích. Následovala přednáška Marie Borysenko z Muzea východních Čech v Hradci Králové o aplikaci hydrogelů při restaurování architektonických modelů ze 40. – 70. let 20. století. O neinvazivním CT a XRF průzkumu papírového modelu Clam Gallasova paláce od Antonína Langweila pohovořily Lucie Živná z Muzea hlavního města Prahy a Daniel Vavřík z Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR. Blok uzavřel Michal Vopálenský z Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR v Telči příspěvkem o rentgenové radiografii a výpočetní tomografii deskové malby, konkrétně o diagnostice skladby vrstev a dendrochronologickém datování díla.

Třetí blok přednášek zahájila Lenka Bílková z Národního archivu příspěvkem o možnostech zlepšení čitelnosti vybledlých diazotypií pomocí moderních technologií. O Rágamálovém albu ze sbírky Národní galerie v Praze a identifikaci výtvarných materiálů této indické miniaturní malby pohovořila Radka Šefců. Marek Kotrlý z Kriminalistického ústavu Praha představil zkušenosti získané s prototypovým zařízením pro nedestruktivní robotickou multimodální analýzu objektů. Úterní program zakončila přednáška o 3D digitalizaci grott Arcibiskupského zámku v Kroměříži pro účely dokumentace a památkové péče, kterou společně představili Jana Zapletalová z Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Alena Tobolková z Arcibiskupství olomouckého a gemolog Radek Hanus.

Dne 10. 9. pokračovala konference opět v prostorách přednáškového sálu Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Od 8:30 proběhlo nejprve Plenární zasedání Komise konzervátorů-restaurátorů AMG. Na zasedání se probíraly činnosti, kterými se komise během let 2024-2025 zabývala, jako např. aktualizace „Kolečka první pomoci“ a materiálů věnujících se strategii konzervace sbírkových předmětů. Hlasovalo se o návrhu doplnění „Jednacího řádu komise KR“, byla přiblížena spolupráce s E.C.C.O. a připomenuty blížící se Evropské dny konzervování-restaurování. Nakonec shrnuly svou činnost i jednotlivé krajské sekce a pracovní skupiny.

Konference pokračovala dalším blokem přednášek, ve kterých referovala Lenka Kutmanová z Muzea hlavního města Prahy o použití Paraloidu B72 pro konzervaci hrobové keramiky. Zástupci Pamiatkového úradu SR priblížili histórii obnovy románskeho portálu v kostele sv. Egídia v Iliji. Tereza Klimetová ze Středočeského muzea v Roztokách u Prahy se pochlubila výsledky své práce při restaurování technického porcelánu akademického sochaře Pravoslava Rady, jehož dílo zdobí atrium ZŠ v Hostivaři a nakonec nám soukromá restaurátorka Jindřiška Drozenová představila stav plastik českých panovníků po jejím zásahu.

Následovala tzv. „posterová sekce“ aneb prezentace a panelová diskuze s autory vyvěšených posterů. Těch se na letošním ročníku sešlo opravdu mnoho a umožnily tak pohlédnout na práci konzervátorů a restaurátorů nejrozličnějších českých i slovenských památkových, muzejních i univerzitních institucí, a to napříč všemi možnými materiály i průzkumnými problematikami.

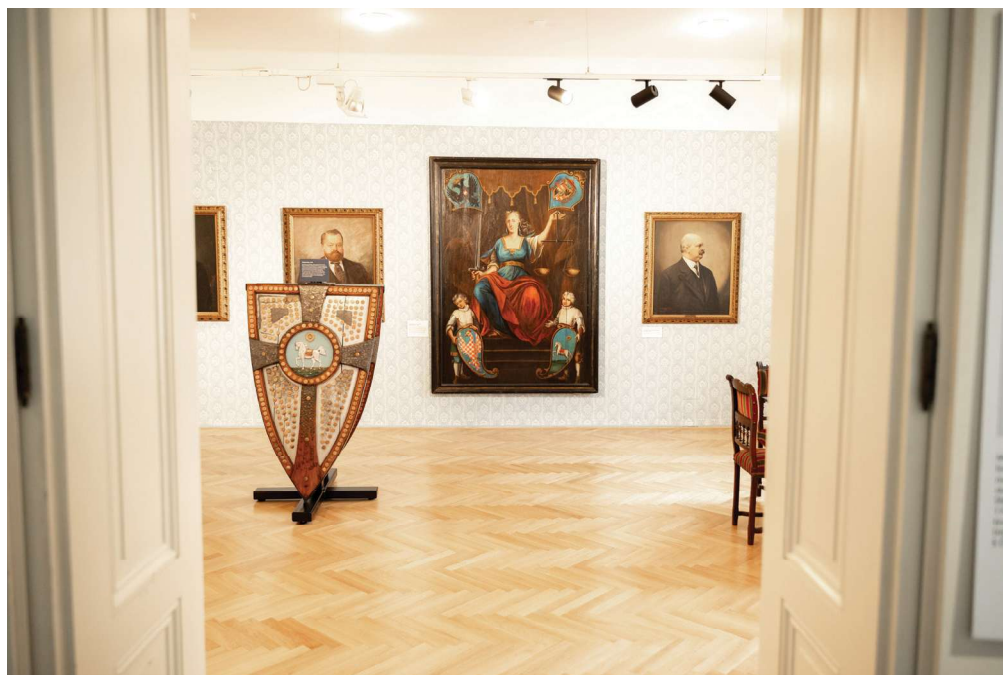
Po tomto bloku následovaly v odpoledním programu odborné exkurze pro účastníky konference. Měli jsme možnost shlédnout s výkladem erudovaných průvodců stálé expozice v Arcidiecézním muzeu věnované umění gotiky a baroka, Zdikův palác a Katedrálu sv. Václava. K prohlídce bylo zpřístupněno i Vlastivědné muzeum v Olomouci – kromě stálých expozic je tam aktuálně největším lákadlem výstava s názvem „Příběhy palných zbraní“. V rámci exkurze jsme se dostali i do Depa DPMO, kde byly v rámci komentované prohlídky k vidění historické motorové vozy a tramvajové soupravy.

Třetí den konference zahájili Šárka Krupičková a Martin Fořt z Archeologického ústavu AV ČR v Brně příspěvkem týkajícím se konzervátorsko-restaurátorského zpracování raně středověkých šperků a oděvních součástí z hradě Mikulčice-Valy. Jejich příspěvek otevřel stále velmi aktuální téma, jak přistupovat k rekonzervaci předmětů vysoké historické a výpovědní hodnoty. Následoval příspěvek Vladimíry Šimkové a Romany Tošovské z Muzea východních Čech, v němž představily průběh záchranných prací na archeologické dřevěné studni ze sbírek jejich muzea. Hynek Podlipný z Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity představil problematiku proteomického určení živočišného druhu historických usní. Ve spojení s odběrem vzorku tzv. EEM – Eraser Extraction Method. Tento blok přednášek byl zakončen studií, v níž se kolektiv autorů zabýval rizikem kontaminace sbírkových předmětů opticky zjasňujícími prostředky z textilních obalů a kterou představila Markéta Škrdlantová z VŠCHT.

Po krátké přestávce následoval poslední blok přednášek, který zahájil svým příspěvkem týkajícím se problematiky restaurování tepaných plastik na Čestném sloupu Nejsvětější trojice v Olomouci soukromý restaurátor Andrej Šumbera. Jeho zkušenosti s touto problematikou jasně dokládají nutnost koordinované spolupráce mezi konzervátory-restaurátory, odborníky na materiály a konstrukční prvky, zástupci památkové péče a historiky. Dále vystoupila Alena Selucká z Metodického centra konzervace Technického muzea v Brně s přednáškou o Průzkumu a restaurování ceremoniálního meče Jana z Rottalu. Příspěvkem ke konzervaci a prezentaci železného depotu z Hradiska Bojná pak navázal Viliam Mezey z Archeologického ústavu SAV Nitra. V závěrečném příspěvku připomněl Pavel Hlavenka možnost využití fotogrammetrie jako pomocné technologie při práci konzervátora-restaurátora.

U příležitosti konání konference vychází tištěné supplementum recenzovaného on-line periodika Fórum pro konzervátory-restaurátory, ve kterém jsou zájemcům předkládány odborné recenzované příspěvky, posterové prezentace představené na konferenci a krátké informativní články. Konference konzervátorů-restaurátorů v Olomouci dala všem přítomným odborníkům podílejícím se na procesu ochrany kulturního dědictví nejen možnost setkání a konfrontace různých odborných přístupů s ohledem na interdisciplinaritu, ale také příležitost ke sdílení zkušeností a získávání nových poznatků.

Kateřina Buchtová, Zuzana Plachká, Martin Polášek, Jana Pospíšilová, Hana Rajhelová

Obr. 1: Pohled do místnosti věnované Moravské Ostravě.

Foto Lucie Straková.

Historie Ostravy vyprávěná heraldikou

K oslavám 100. výročí zahájení procesu spojování Moravské Ostravy se sousedními obcemi do celku tzv. Velké Ostravy přispělo Ostravské muzeum tematickou výstavou, která seznamuje s jeho historií a souvislostmi prostřednictvím symboliky komunální heraldiky, tedy znaků bývalých měst a obcí a současných městských obvodů a města Ostravy. Záměrem autorů je seznámit návštěvníky s rolí obecního znaku v minulosti, s jeho významem jako identifikace a vyjádření svrchovanosti samosprávné administrativní jednotky, ale i jako prostředku, jímž se různé osoby a organizace ke své obci hlásily a projevovaly sounáležitost s ní, až po jeho úlohu v přítomnosti.

Výstava metaforicky nazvaná *Od koně k vykřičníku – od znaku k logu* kombinuje téma heraldické symboliky a jejího vývoje se souvisejícími informacemi o správním vývoji města Ostravy a všech dříve samostatných obcí, kterými je dnes tvořeno. Snaží se upozornit návštěvníka na skutečnost, že grafická symbolika města či obce má svoji tradici už od středověku, že se v průběhu času z určitých důvodů proměňovala a že se užívá a vyvíjí i dnes. Expozice dává návštěvníkům možnost seznámit se s předměty vzácnými a jednoznačně náležejícími do určitého období historie, ale také je upozorňuje na to, s čím se setkávají ve svém všedním životě a čemu třeba ani nevěnují pozornost. Obyvatelé Ostravy pak dostávají možnost dovědět se podle svých zájmů také něco více o symbolice a historii každého z 23 městských obvodů, ve kterém žijí nebo který je nějakým způsobem zajímavý.

Pro Ostravské muzeum je to výstava neobvyklá propojením kapacit a využitím synergie možností, jimiž disponuje samotné muzeum a osoby a instituce mimo něj. Týká se jak

vystavovaných předmětů, tak i osob zapojených do realizace. V maximální možné míře byly samozřejmě využity vlastní bohaté fondy, z nichž mohli autoři výstavy vybírat vhodné exponáty. Některé předměty uchovávané v depozitářích, jako třeba dřevěné tzv. válečné štíty z první světové války se znakem Moravské Ostravy a symbolickými hřeby donátorů dostaly možnost projít konzervátorským zásahem a ukázat se návštěvníkům v restaurované podobě. Pokud to bylo nezbytné nebo zajímavé, doplnily expozici zápůjčky od spolupracujících institucí (Archiv města Ostravy, Slezský zemský archiv, Moravské zemské muzeum, Poštovní muzeum, soukromí sběratelé a samozřejmě také Magistrát města Ostravy a jednotlivé obvodní úřady), ať už se jedná o fyzické předměty (např. střelecké medaile z přelomu 19. a 20. století, insignie primátora, originály listin a pečetidel, sportovní dresy, současné propagační materiály města a obvodů atd.), nebo o reprodukce historických pečeti a razítek, které tvoří podstatnou část výstavy.

V maximální míře byly využity mnohaleté zkušenosti kurátorů, konzervátorů a dalších realizačních pracovníků, edukátorů a propagačních pracovníků Ostravského muzea. Poprvé se součástí přípravného týmu stal také interní projektový specialista. Samotné téma a libreto výstavy dodali akademičtí pracovníci z Filozofické fakulty Ostravské univerzity Jiří Brňovják a Vítězslav Vilímek. Ke zpracování dílčích úkolů na přípravě pak přizvali renomované specialisty z oblasti archivnictví a heraldiky. To umožnilo představit návštěvníkům téma, které je s posláním městského muzea sice bezprostředně spojeno, ale jímž se žádný z jeho pracovníků bezprostředně nezabývá, a přitom dodržet vysokou odbornou úroveň. Vizualní a prostorové řešení expozice pak navrhli externí specialisté – architekt a grafik.

Celá výstava byla umístěna do druhého a tím i posledního pro návštěvníky přístupného podlaží tak, aby tvořila oddělenou část muzejní expozice. Sestává ze tří místností propojených táhlou chodbou, takže vznikla prohlídková trasa, která dává možnost výstavu přehledně koncipovat do tematických bloků: úvod do tématu, první výstavní místnost s okny a alkovnou, využitelná pro prezentaci užšího tématu, dlouhá chodba s panelovou prezentací pro další tematický celek a dvě temné místnosti bez oken, propojené dveřmi, které lze podle potřeby expozice tematicky oddělit nebo propojit.

Stávající výstava využívá kombinace tradiční expozice s předměty umístěnými ve vitrínách, volně na stěnách i v prostoru s prezentačními panely. To umožňuje kvalitně splnit edukační úlohu návštěvy muzea a uspokojit návštěvníky s hlubším zájmem o prezentované téma, udržet pozornost střídáním panelů a fyzických exponátů a také umožnit selektivní prohlídku. Celek byl koncipován i s ohledem na to, aby si návštěvník mohl při procházení expozice podle svého zájmu vybírat a pokud některý panel, exponát nebo jeho popis vypustí, tak aby to neohrozilo pochopení dalších částí výstavy. Při koncipování expozice bylo nutné vzít v úvahu i fakt, že jedna místnost a spojovací chodba tvoří jedinou přístupovou cestu a návštěvníci jimi procházejí i při návratu zpět po ukončení prohlídky. Proto byly obě vyřešeny jak z hlediska obsahového, tak i pohledově tak, aby zaujaly nejen při prvním, ale i při druhém – tentokrát už rychlejším a zběžnějším – procházení.

Uspořádání expozice bylo s ohledem na téma a konfiguraci prostoru rozvrženo následujícím způsobem. Při příchodu po schodišti do výstavního patra se návštěvníkům otevírá pohled na model jednoho z pylonů, které ve druhé polovině 20. století lemovaly hlavní příjezdové komunikace do města, doprovázený reliéfem dobového osobního auta. Vše je vyřešeno monochromaticky, aby nepotlačilo vlastní téma výstavy, ale pouze k němu směřovalo.

Úvodní část je čistě panelová. Ve stručnosti seznamuje s komunální heraldikou a se symbolikou Moravské Ostravy – především s tématem koně, který je obsažen v názvu výstavy.

Obr. 2: Stěny s velkoformátovými kolážemi z dobových fotografií a pohlednic s náznakem městského mobiliáře vytváří náladu předposlední expoziční místnosti.

Foto L. Straková.

Textovou část zde bylo nutné vyvážit tak, aby uspokojila jak návštěvníky místní, tak i z oblastí mimo Ostravsko, protože muzeum má centrální pozici na hlavním náměstí a zejména v letních měsících tvoří těžiště jeho návštěvnosti turistů. Úvodní část končí velkou mapou zobrazující současnou Ostravu a jejích 23 obvodů, aby návštěvník dostal základní přehled o komplikovanosti administrativní skladby současného statutárního města.

První expoziční místnost, do které se z koridoru vchází, dále rozvíjí téma Moravské Ostravy a symboliky stříbrného koně. Řešení místnosti je reminiscencí na měšťanský interiér konce 19. století a začátku 20. století. Typická dobová válečková výmalba stěny, malované portréty „otců města“ v masivních rámech a dobový příborník s vystavenými předměty dotvářejí ten pocit. Odkazuje to jednak na období, k němuž se většina vystavených exponátů vztahuje, jednak na úlohu spolkového života v měšťanských vrstvách té doby, neboť spolky se svou symbolikou často hlásily k příslušnosti ke své obci. Vedle městských pečetidel a faksimile nejstarší listiny s otiskem pečeti Moravské Ostravy si zde návštěvník prohlédne např. řemeslně dokonalé medaile a poháry střeleckých spolků, prapor řeznického cechu spojující v sobě symboly profese i města nebo výtečně dochované přilby městské policie s miniaturami městského znaku na ozdobných sponách a velkými dekorativně provedenými písmeny M O, vyjadřujícími název správní jednotky: Moravská Ostrava (později Město Ostrava). Na stěně, kolem které se prochází do alkovny, kde téma pokračuje, je umístěna silueta jednopatrové tzv. Staré radnice, kde sídlil městský úřad. V alkovně je potom stručně prezentován růst města v koncepci tzv. Velké Ostravy v roce 1924, velké integrace v roce 1942 a několika etap připojování dalších obcí po druhé světové válce. Vizuálně proto tentokrát dominuje silueta masivní Nové radnice jako

sídla samosprávy velkoměsta, která vyplňuje prostor celé jedné stěny, a ve výklenku alkovny nákrční dekorace primátora jako nejvyššího představitele statutárního města.

Dlouhá chodba, kterou je nutné projít do dalších výstavních místností, byla využita pro prezentaci heraldiky a administrativního vývoje každého z 23 dnešních městských obvodů a všech bývalých obcí, kterými jsou tvořeny. Návštěvníka zaujme dnešní symbolika v podobě znaku a vlajky i fotografie historických pečeti a razítek, které dokládají, jak se tato symbolika v průběhu času vyvíjela a nezřídka i měnila.

Na konci chodby upoutá návštěvníka videosekvence natočená v exteriérech Ostravy, která seznamuje s užitím heraldické symboliky v architektuře a sochařství. Rozlehlost města a velký počet dříve samostatných měst a obcí, které jej dnes tvoří, nedovolují zachytit vše vyčerpávajícím způsobem. Proto byly do snímku vybrány jen ty nejzajímavější nebo pro návštěvníka muzea nejdostupnější příklady, aby jej motivovaly k samostatnému objevování podobných symbolů a architektonických detailů ve veřejném prostoru města. Protože prohlídka muzea probíhá zpravidla s průvodcem a návštěvník má možnost se ptát na cokoliv, co jej zaujme, bylo i zde možné využít náznaků bez tříštění pozornosti a narušení celkového dojmu přesnými popisky.

V některých místnostech jsou expozice doplněny zvukovou složkou. Na samém počátku prohlídky je to v podobě promluvy stylizovaného Ostraváka, která specifickým způsobem vítá návštěvníky hned při vstupu po schodech do expozičního patra a nenápadně upozorňuje na obsah výstavy a její souvislost s oslavami 100. výročí Velké Ostravy. Několik dalších zvukových stop se pak střídá v místnosti věnované městům a městysům s „modernizovanými“ znaky udělenými při povyšování ze vsí na městyse či města v první čtvrtině 20. století. Zaznívají výňatky z dobového tisku a oslavné básně, které návštěvníkům umožňují lépe si představit nálady, které panovaly v tehdejší společnosti. Prostor místnosti pokračuje v dojmu exteriéru. Je uspořádán jako dobový park s výhledem na dominanty. Tři stěny místnosti zaplnily monochromatické koláže z dobových fotografií dříve samostatných měst či městysů – Hrušova, Mariánských Hor a Přívozu. V rohu stojí pod pouliční lampou parková lavička vybízející k usednutí, klidnému a soustředěnému vnímání expozice. Blíže středu místnosti pak stojí plakátovací sloup, využitý pro prezentaci historických informací o nové heraldické symbolice spojené s industrializací a povyšováním statusu obce i o společenských souvislostech tohoto procesu.

Protože je to místnost, která umožňuje udržovat zvláštní světelný a klimatický režim, byla do ní za zástěnu umístěna také dvojice vitrín, představujících zvláště hodnotné exponáty, zpravidla zapůjčené spolupracujícími muzei a archivy. Protože si to vyžaduje režim ochrany těchto předmětů, je obsah vitrín měněn vždy po třech týdnech. Návštěvníci tak mají možnost uvidět originály nejstarších listin nejen Moravské Ostravy, ale také třeba Třebovic, návrhy poštovních známek s „ostravským koněm“ nebo předměty z drahých kovů. I opakovaná návštěva výstavy tak může nabídnout něco nového, dříve neviděného.

Průchodem, který svými tvary a šedí evokuje obvyklé průchody a podchody v městském prostředí, se návštěvníci dostávají do poslední expoziční místnosti věnované nedávné historii a bezprostřední současnosti. Od městského znaku se přechází k městskému logu, tedy od „koně“ k „třem vykřičníkům“, jak je řečeno v titulu výstavy. Na stěně průchodu mohou návštěvníci zanechat své vzkazy a postřehy o tom, jaká je Ostrava dnes a jak ji vidí v budoucnosti (stěna se rychle zaplňuje, přibližně každé dva měsíce je pečlivě zdokumentována a znovu čistě vymalována, aby měli prostor i další návštěvníci). Tato místnost – opět bez přirozeného osvětlení a vyvedená v tmavé barvě – pokračuje v uchu městského exteriéru. Dojem tramvajové zastávky tvoří stěna s fotografií noční tramvaje v barvách městského dopravního podniku a zřetelným

nápisem OSTRAVA!!! i kovová konstrukce zastávky u protilehlé stěny, zhotovená podle projektu současného městského mobiliáře (název Muzeum byl vytvořen čistě pro výstavní účely a opět balancuje na hranici dokumentace skutečnosti a prostoru pro dotvoření dojmu fantazií návštěvníků, se kterou autoři libreta i výtvarné realizace expozice často pracují). Zastávka městské dopravy vytvořila vhodný prostor pro umístění takových expozičních předmětů, jako je kanalizační poklop s městským znakem nebo rozházené uzávěry od lahví místního pivovaru, jehož logo převzalo symboliku koně. Prostor dotváří rozsvícená výloha obchodu, ve které jsou naaranžovány drobné exponáty většinou suvenýrové produkce – v levé části blíže ke vchodu do místnosti ty, na kterých se používá tradiční městský znak s koněm a růží, v pravé, vzdálenější pak ty, které využívají loga s vykřičníky. Prostor pro umístění zvětšenin drobných exponátů a fotografií zajímavostí, které nebylo možné získat fyzicky, poskytuje strom vytvořený z ohýbaných železných drátů, na jehož bílých listech (v nijak nerušícím tvaru heraldického štítu městského znaku) jsou natištěny jejich fotografie. Audio-video složku v této místnosti tvoří úryvek ze seriálu České televize věnovaného současné grafice, ve kterém Aleš Njabrt hovoří právě o logu města Ostravy. Expozici současnosti a „doby logové“ výstava končí.

V souvislosti s tématem a obsahem výstavy je třeba zmínit, že celý historický vývoj komunální symboliky Moravské Ostravy a obcí tvořících dnešní město byl ve druhé polovině 20. století systematicky zpracován, a to hned z několika úhlů pohledu. Z řady autorů připomeňme především Karla Müllera a Antonína Barcucha. Také udělování znaků městským obvodům v letech 1993–1994 a celý proces vytváření jejich symboliky – nově vyjádřené také prostřednictvím vlajek – byly zdokumentovány a publikovány (viz články v odborných časopisech či sborníku Ostrava A. Barcucha nebo Jana Tejkala, či známá knížka Město Ostrava: Znak a prapory posledního jmenovaného). Praxi užívání obvodní a městské symboliky mimo úzce administrativní použití však všichni autoři věnovali pozornost pouze velmi okrajově. Platí to jak pro celé období rakousko-uherské monarchie, první republiky, druhé světové války, oživení zájmu o komunální heraldiku na konci 60. let 20. století, tak pro její oficiální znovuzavedení v 90. letech 20. století a pro současnost, kdy je vedle znaků užíváno i městské logo s jeho deriváty. Při přípravě výstavy se proto musela věnovat pozornost předmětům v muzejních i soukromých sbírkách, dokumentárním fotografiím, architektonickým prvkům a uměleckým dílům, které zachycují užití komunální symboliky v typických kontextech. V expozici tak bylo možné ukázat jen vybranou malou část, a to nejen z důvodu prostorového omezení, ale také proto, že výzkum stále intenzivně pokračuje. Jeho nejdůležitější výsledky budou shrnuty v katalogu výstavy, který nabídne mnohem větší prostor než expoziční místnosti a který bude veřejnosti představen v roce 2026.

Vítězslav Vilímek

Spectaculo Interesse již po patnácté

V podzimním čase, ve dnech od 2. do 6. října 2025, se konal v ostravském Divadle loutek patnáctý ročník mezinárodního loutkářského festivalu Spectaculo Interesse 2025, který je největším mezinárodním loutkářským festivalem v České republice. Jedná se o bienále a přehlídka se koná vždy v lichém kalendářním roce. První ročník festivalu byl zahájen již

v roce 1995. Pouze v roce 2021 se s ohledem na pandemii Covidu-19 festival neuskutečnil. Podnět a myšlenka uspořádat velký mezinárodní loutkářský festival v Ostravě vzešel od tehdejšího ředitele ostravského loutkového divadla a režiséra Miroslava Vildmana. V říjnu 1990 zrealizoval malý českopolský festival s názvem Loutky, děti a svět. Jeho snažení však bylo záhy zpřetrháno, neboť 27. září 1991 Miroslav Vildman zemřel. Jeho sen naplnily až ředitelka Jarmila Hájková a dramaturgyně Hermína Motýlová, které díky finanční podpoře Magistrátu města Ostravy uspořádaly v roce 1995 se svými spolupracovníky první ročník festivalu Spectaculo Interesse. V letošním roce se tedy uskutečnil již zmíněný patnáctý ročník kontinuálně se rozvíjícího festivalu podporou města, Moravskoslezského kraje, Ministerstva kultury ČR a Státního fondu kultury ČR.

Po celou dobu existence přehlídky byl jeho program postaven především na produkcích zahraničních souborů,

jenž dával prostor všem druhům a žánrům divadla, včetně pouličního divadla a performance art. V jeho středu tak vždy stálo předmětné divadlo. Soubory se svými inscenacemi přinášely do Ostravy inspiraci z celého světa, ovlivněnou tradicí, historií, ale také novými podněty a směry spojenými v poslední době i s moderními inovacemi a technickými prostředky v podobě vizualizací a dalších možností, které nové technologie nabízejí. Na žádném jiném domácím festivalu jsem neviděla tolik nápadů, inspirace a snahy objevovat nové impulsy v tvorbě plné fantazie, okouzlení a mnohdy i překvapivé podívané. K hostování jsou zváni především profesionálové, ale objevily se zde i amatérské soubory. V průběhu jednotlivých ročníků se na ostravském festivalu vystřídali loutkáři z různých koutů světa. K pravidelným účastníkům patřily soubory a divadla zejména ze sousedního Slovenska a Polska, které v průběhu let doplnili zástupci téměř všech evropských států (nejčastěji z Francie, Německa, Španělska, Itálie, Nizozemí, Velké Británie, Slovinska a dalších). Vítaným zpestřením festivalu byly soubory i z dalších světadílů, ať už se jednalo o hosty z Kanady či Izraele nebo také ze vzdáleného Japonska, Jižní Koreje a Tchaj-wanu. V této mezinárodní konkurenci měli vždy své zastoupení i loutkáři z České republiky, kteří důstojně prezentovali své inscenace, včetně souboru Divadla loutek v Ostravě.

Vzhledem k tomu, že se jedná o soutěžní festival, hodnotí jednotlivá představení odborná porota složená ze zástupců různých zemí a v některých letech byla rozšířena i o studentskou či dětskou porotu. V letošním roce se tohoto úkolu zhostili Lenka Dzadíková ze Slovenska, Ema Šlechtová z České republiky, Saša Latinović ze Srbska, Tin Grabnar ze Slovinska a za mladou

generaci nejmladší členka poroty Agnieszka Vamala Paszek z Polska. Bohatý festivalový program byl v mnohých ročnících doplněn nejen o diskusní bloky, ale byl obohacen také o přednášky, semináře, besedy, výstavy, divadelní dílny nebo i koncerty.

Organizátoři v rámci každého ročníku vydávají propagační materiály spojené s festivalem a zejména programová brožura je trvalou připomínkou i zdrojem informací o vystupujících souborech. Mnohé tyto dokumentační materiály jsou součástí sbírkového fondu Divadelní podsírkby Slezského zemského muzea (SZM) a zůstávají tak nejen dokladem doby, ale také součástí bohaté divadelní a loutkářské činnosti ve zdejší regionu.

V rámci bilancování patnácti ročníků festivalu si dovoluji i drobnou připomínku, kdy na jednom z ročníků jsem se v rámci festivalu seznámila s japonským loutkářem Noriyuki Sawou již tehdy žijícím v Praze. Z tohoto zprvu letního setkání na festivalu vznikla spolupráce na výstavě, která se na podzim 2007 uskutečnila v Historické výstavní budově SZM, včetně performance samotného autora a patřila k jedinečnému prolnutí živého umění s prezentací tvorby v paměťové instituci. Výstava byla následně prezentována také na Japonském velvyslanectví v Praze.

A co nabídl patnáctý ročník letošního festivalu? V pěti dnech přehlídky se představily soubory z jedenácti zemí světa, včetně České republiky. Mnohá představení vyvracela veřejně obecný úzus 20. století, že loutkové divadlo je určeno především dětem, neboť z pětadvaceti představení byla téměř polovina určena pro mládež a dospělé.

Výběr z toho nejzajímavějšího, co přinesly zejména poslední dva roky v tvorbě loutkového a objektového divadla, vybírali členové dramaturgické rady festivalu ve složení uměleckého šéfa Divadla loutek a uměleckého ředitele festivalu Jakuba Maksymova, dramaturgyně Terezy Agelové, výtvarníka Tomáše Volkmera a vedoucí umělecko-vzdělávacích programů Hany Volkmerové. Po slavnostním zahájení otevřel festival švýcarský soubor L'Atelier de L'inventeur experimentující s rozmanitými výrazovými prostředky s inscenací *Carpet diem*. Následovaly další inscenace a performance vyprávějící svůj příběh, vyjadřující pocity, strachy i naděje. Také v loutkovém divadle rezonují témata, která se objevují ve společnosti, ať už je to konflikt na Ukrajině a výpověď ruského souboru AKHE, v současné době působícím v exilu ve Francii, s inscenací *Diktatura* nebo otázka stárí a dožívání stárnoucí populace v dojemné inscenaci *Ráj* souboru slovinského divadla Slovensko ljudsko gledališče Celje. Kde beze slov pomocí masek a fyzického divadla vytvořili v hořké komedii pohled na stárí, samotu a lidskou důstojnost. Nedílnou součástí festivalu byla rovněž tvorba pro děti, kde si ocenění za režii odvezla inscenace Hugův svět Bratislavského bábkového divadla, která zaujala zejména kreativním a neotřelým přístupem k dětskému divákovi. V samostatné soutěžní studentské a absolventské sekci byla oceněna Berta Doubková z Katedry alternativního a loutkového divadla DAMU v Praze za inscenaci *Výrobím díru*, abych z ní mohla čouhat, v které předvedla hlavně soustředěnou práci s objektem. K oceněným patřil také Domink Migač za scénografickou a technologickou složku inscenace *Soudružky* s kroužky a performerka Annine Mosimann za výkon v inscenaci *Mycelium*.

Stejně jako v minulých letech ožilo centrum města pouličními produkcemi, i letos Ostravu navštívilo a vzbudilo velkou pozornost stádo obřích dinosaurů z inscenace *Ztracený svět*, kterou pro otáčivé jeviště v Českém Krumlově připravilo Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích.

Festival byl pestrý po všech stránkách, výběrem souborů, různorodými výrazovými prostředky a přístupy zpracování ke zvoleným tématům, ale také skladbou určení, kde se vedle představení pro děti odehrávala i ta patřící do kategorie dospělých diváků. Pro komfort návštěvníků byla mnohá představení titulkována nebo naopak se obešla beze slov a stala se přístupnější pro

všechny generační skupiny, což bylo plánovaným záměrem organizátorů. Proměňovaly se i hrací prostory a byly využity také nové alternativní scény tak, aby vystihly a co nejlépe navodily atmosféru pro uvedené produkce. Kromě obou scén ostravského Divadla loutek (hlavní a alternativní scény) se letos diváci podívali do jedné z místností na Slezskoostravském hradě nebo do BrickHouse v industriálním prostoru Dolních Vítkovic. Podobně jako v minulém ročníku vytvořilo pohostinské zázemí hracího místa i Studio G se svou komorní scénou.

Přestože patnáctý ročník festivalu Spectaculo Interesse byl o jeden den kratší, užila si jej svou rozmanitostí a bohatostí nejen široká divácká obec z Ostravy a okolí, včetně těch nejmenších, ale i hostující soubory a hosté z odborné veřejnosti. V programu jednotlivých ročníků festivalu se po celou dobu jeho trvání odrážely vývojové trendy, nejen umělecké, ale čas od času i společenské a sociální, a i tento pohled je důležitým vkladem kultury do našeho vzájemného soužití.

Sylva Pracná